

ЛІТАРАТУРА

і МАСТАЦТВА

15 кастрычніка

2004 г.

№ 41/4278

МЫ — ЗА БЕЛАРУСЬ!

Напярэдадні Рэспубліканскага рэферэндуму і выбараў дэпутатаў Палаты Прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь — у Доме літаратара адбылася цырымонія ўзнагароджання пісьменнікаў, ветэранаў вайны, юбілейнымі медалямі “60 год вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў”. Арганізавана яна была Міністэрствам інфармацыі сумесна з Міністэрствам абароны, Міністэрствам культуры і Беллітфондам. Зала была запоўнена ў асноўным моладдзю — навучэнцамі, студэнтамі. А на першым радзе — яны, сівавалосыя ветэраны, з бляскам медалёў на грудзях. І гэта сімвалічна. Каму, як не моладзі, пераймаць прыклад мужнасці, гераізму, вучыцца на творах ветэранаў, як трэба любіць родную зямлю, быць патрыётам.

Сучасная беларуская літаратура — якія тэндэнцыі развіцця яна мае на сённяшнім этапе? Адказы на гэтае пытанне шукалі вядомыя беларускія пісьменнікі, што сустрэліся за "круглым сталом" у Нацыянальным прэс-цэнтры.

гэта нонсенс. Гляджу на нашу моладзь: у яе ёсць і талент, і духоўнасць... А што трэба зрабіць, каб данесці гэты талент да чытача? Ды ўсё проста — надрукаваць першую кнігу маладога пісьменніка ды разаслаць яе па бібліятэках. А цяпер што? — бібліятэкі на

літаратурай", — прызнаўся ён. — Але ёсць і іншая праблема: абыякавасць СМІ да пытанняў айчынай літаратуры. "Пакуль асабістае жыццё эстраднае, папулістаў і шоу-менаў будзе цікавіць сродкі масавай інфармацыі больш за беларускую

адкрыццём — усё тое, што дае чалавеку літаратура. "Цяпер шмат хто лічыць: самавыражэнне — гэта і ёсць літаратура. На самай справе літаратура — гэта самавыражэнне эпохі, — падкрэсліў ён. — Сёння літаратура знаходзіцца ў стане цяжкай ба-

Беларуская літаратура павінна выжыць — яна заслугоўвае таго!

2003—2004 гады сталі пераломнымі ў беларускай культуры. Такое меркаванне выказаў пісьменнік, галоўны рэдактар выдавецтва "Мастацкая літаратура" В.Праўдзін. "Вяртаецца ўвага да беларускага слова, беларускага мастацтва, — адзначыў ён. — Пэўныя здабыткі ў гэтым сэнсе робіць наша выдавецтва. У гэтым годзе пабачыў свет "Дон Жуан" у перакладзе У.Скарыніна, працягваюць выдавацца кнігі "залатой серыі" з нацыянальнай прозы і паэзіі XX стагоддзя. Распрацаваны і выдадзены дзве кнігі з серыі "Жыццё адметных людзей": пра У.Мулявіна ды М.Пташукі. У той жа час у значнай ступені папешылася якасць дзіцячай літаратуры. Наш дэвіз пры гэтым просты: мы не павінны адштурхоўваць чытача неахайна аформленай вокладкай".

Пісьменнік, старшыня Мінскай гарадской пісьменніцкай арганізацыі П.Вераб'ёў выказаў упэўненасць у тым, што культурна-інтэлектуальны сегмент дзяржаўнай бяспекі не менш істотны, чым іншыя. "Бяда, калі краіна аказваецца перад неабходнасцю імпартаваць духоўныя каштоўнасці, — адзначыў ён. — Мы павінны прымаць усё неабходнае дзеля развіцця сваёй

дзяржавы ва ўсіх яе сегментах. У свой час шмат было зроблена, каб раскістаць грамадскія інстытуты. І зараз наша задача: вярнуць культуру ў станоўчае рэчышча".

Як адзначыла пісьменніца, галоўны рэдактар часопіса "Малодосць" Р.Баравікова, тэндэнцыя ў сучаснай літаратуры тыя ж, што былі і раней: ёсць таленты і ёсць іх творы. "Новыя аўтары больш дасведчаныя, яны больш адукаваныя за нас, — выказала меркаванне пісьменніца. — І разам з тым наш лёс быў значна цікавейшым. У нас было больш жывых кантактаў... Сённяшняя моладзь такой магчымасці, на жаль, не мае. Акрамя таго, праблемы з выданнем кніжак прыводзяць да таго, што шмат маладых пісьменнікаў невядомыя нават у межах рэспублікі".

Галоўны рэдактар кінастудыі "Беларусьфільм" Г.Марчук даволі эмацыйна выказаў адну з асноўных думак удзельнікаў "круглага стала". "Абрыдла чытаць, што няма беларускай літаратуры, што ўсе "выпісаліся", — сказаў ён. — Ёсць таленты, ёсць пісьменнікі. Справа ў тым, што праблем на самай справе шмат — але ўсе яны ў іншай плоскасці. Калі пачынаючы пісьменнік чакае выхаду сваёй кнігі 6—10 гадоў —

дзяржаўныя грошы набываюць Вароніна, Марыніну... Калі ж і мы навучымся шанаваць свае таленты? Восць, Баравікова намагаецца правесці свята беларускай паэзіі. Ну чаму ёй не даць здзейсніць гэтую вартую ідэю ў Браславе? — не, няма станоўчага адказу звернуць..."

Пісьменніца, паэт, дырэктар рэдакцыяна-выдавецкай установы "Літаратура і Мастацтва" Т.Бондар была настроена больш аптымістычна. "Нельга казаць пра нашы беларускія праблемы ў адрыве ад усяго свету, — пераканана яна. — Але ёсць і наша віна. Ёсць віна Інстытута літаратуры, які не можа нават арганізаваць ды наладзіць аб'ектыўную літаратурную крытыку нашых твораў! А яна павінна быць. Краіна павінна мець сваіх пісьменнікаў, якімі б яна ганарылася! Ніякі іншы імідж не здолее гэтак праславіць Беларусь, як нашы выбітныя творцы!"

Паэт, пісьменнік, публіцыст, дырэктар радыёстанцыі "Беларусь" Н.Гальпяровіч з заклапочанасцю адзначыў спробы кінуць беларускую літаратуру на маргінальную ўзбочыну. "Калі новыя літаратары не будуць самі кахаць, не будуць жыць сваім жыццём — я б не хацеў мець справу з такой

літаратуру — мы не скранёмся з месца", — адзначыў Н.Гальпяровіч.

Працягваючы гаворку, паэт і галоўны рэдактар часопіса "Польмя" М.Мятліцкі з сумам адзначыў, што сучасныя СМІ губяць у душы чытача тыя пераказальныя эмоцыі, захапленне

рацьбы з антычалавечай амерыканізацыяй мастацтва. Але мяне цешыць тое, што ўжо з'явіліся пазітыўныя тэндэнцыі літаратурнага развіцця. Беларуская літаратура павінна выжыць — яна заслугоўвае таго!"

Белпрэсцэнтр

Нашы пісьменнікі, якія ўдзельнічалі ў Вялікай Айчыннай вайне, "прынеслі з вайны", як пісаў Іван Муравейка, не толькі пякельныя раны і незагойны душэўны боль, але і свае галоўныя творы. І гэта з поўным правам можна назваць двойчы подзвігам. Усё меней і меней застаецца іх сярод нас. Час няўмольны ў сваім бегу, ён не шкадуе нікога. Хоць дзеля такіх, як пісьменнікі-франтавікі, нават часу варта было

— Мы сабраліся ў гэтай зале, каб не толькі павіншаваць нашых слаўных ветэранаў, пісьменнікаў, уручыць ім памятныя юбілейныя медалі, а і дакрануцца сваёй душой да душы тых, хто свае мала-

непаўторныя і незабыўныя. Мы схіляемся перад мужным пакаленнем абаронцаў Айчыны. У нашай краіне ўзвышаныя адносіны да прафесіі абаронцы Радзімы, ветэранаў вайны. Сённяшняя наша

МАРЦІНОВІЧ, Іван СКАРЫНІН, Уладзімір ФЕДАСЕЕНКА, Паўлюк ГРАНУЗА, Васіль КАРПЕЧАНКА, Віталь ГАЛАВАЧА, Анатоль ДЗЯЛЕНДЗІК. На жаль, некаторыя не змаглі прыняць удзел у ўрачыс-

кашэнка пастаянна клапаціцца пра ветэранаў вайны. Паляпшаюцца іх умовы жыцця, іх дабрабыт. Ваш, паважаныя ветэраны, подзвіг навікі ў сэрцах людзей, памяці нашага народа. А вашу пісьмен-

Часоў былых і новых сувязь

б затрымацца і не так паспешна бегчы. Бо гэтыя людзі не толькі здабылі Перамогу, а і ўславілі яе ў сваіх вершах і паэмах, аповяданнях, аповесцях і раманах.

Адкрываючы цырымонію, якая адбылася ў Доме літаратара, старшыня Беллітфонду, пісьменнік Мікалай Чаргінец сказаў:

дзя гады аддаў Перамозе. І яшчэ больш чуліва, што з намі тут творцы, якія ваявалі не толькі штыком, а і пяром. Нізкі паклон вам!

Слова ўзяў міністр абароны Рэспублікі Беларусь Леанід Мальцаў: — Сёлета, як ніколі, мы часта сустракаемся з ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны. Гэтыя сустрэчы

армія дастойна нясе эстафету пераможцаў, вызваляльнікаў Еўропы ад карычневай чумы. Яе баявы дух, тэхнічную аснашчанасць паказалі нядаўняй вучэнні "Шчыт Айчыны-2004".

Выразнікамі душы народа, яго сумленнем заўсёды былі пісьменнікі. А тыя, хто прайшоў суровымі ваеннымі дарогамі, — асаблівы гонар народа. Пры актыўным удзеле ветэранаў сёння фарміруецца будучыня краіны, ствараецца новая сістэма ідэалагічнай работы. Намі аб'яўлены конкурсы на лепшы мастацкі твор, лепшы сцэнарый мастацкага фільма, прысвечаныя 60-годдзю Вялікай Перамогі.

Затым Л. Мальцаў сышоў са сцэны і ўручыў медалі пісьменнікам-ветэранам. Перапоўненая зала, стоячы, апладзіравала ім. Іх было 17, хто змог прыйсці на цырымонію: Аляксандр САВІЦКІ, Пятро ПРЫХОДЗЬКА, Сцяпан КУХАРАЎ, Марк СМАГАРОВІЧ, Пятро СТЭФАНОВІЧ, Аляксандр БАЖКО, Валянцін ТАРАС, Уладзімір ЯКУТАЎ, Барыс БУР'ЯН, Аркадзь

тасці з-за хваробы. Сярод іх — народныя пісьменнікі Беларусі Іван ШАМЯКІН, Янка БРЫЛЬ, Іван НАВУМЕНКА. Ім медалі будуць уручаны дома.

Павіншаваць пісьменнікаў з узнагародамі прыйшоў старшыня Рэспубліканскага савета Беларускага грамадскага аб'яднання ветэранаў, генерал-лейтэнант Анатоль Новікаў.

Шмат цёплых слоў у адрас пісьменнікаў-ветэранаў сказаў начальнік Галоўнага ўпраўлення развіцця выдавецкай дзейнасці Міністэрства інфармацыі РБ Мікалай Станкевіч. Ён запэўніў, што будуць перавыдадзены і выдадзены кнігі ветэранаў. Да 60-годдзя Вялікай Перамогі многія творы тых, хто прайшоў вогненнымі шляхамі, ужо падрыхтаваны да друку, некаторыя апублікаваны.

Падсумаваў выступленні сваіх папярэднікаў намеснік кіраўніка Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Алег Праляскоўскі:

— Наша краіна, яе кіраўніцтва, асабіста Аляксандр Рыгоравіч Лу-

ніцкую творчасць я асабіста бяру пад свой патранаж. Абяцаю, што вашы кнігі будуць выдадзены і данесены да чытача.

Са зваротным словам ад імя ўсіх пісьменнікаў-ветэранаў выступіў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі РБ, пісьменнік Аляксандр Савіцкі:

— Наш народ вынес такое ў гады вайны, што яшчэ не даводзілася нікому. Свет не бачыў такога ўзору мужнасці, гераізму, патрыятызму. На франтах, у партызанскіх атрадах, тыле былі адны абагульняючыя словы: "Усё для Перамогі!" А колькі наша жанчына вынесла! Без яе гэтая Перамога не прыйшла б. Мы, пісьменнікі, хто прайшоў праз усё пекла вайны, споўнілі і яшчэ адзін свой доўг перад Радзімай: сумленна адлюстравалі ў сваіх кнігах подзвіг нашага народа. І гэтым самым пісьмова зафіксавалі яго для будучых пакаленняў.

Пасля ўрачыстасці адбыўся канцэрт, які вялі заслужаныя артысты РБ Аляксандр Ціхановіч і Ядвіга Паплаўская.

Яўген ХВАЛЕЙ

Сар'ян, Зямля і людзі

Упершыню на Беларусі — выстаўка работ
выдатнага армянскага мастака.

Прырода роднай Арменіі была для яго храмам душы. З кожным новым пейзажам або нацюрмортам ён узнаўляў гэты храм. А душу спасцігаў, раскрываючы праз чараду партрэтаў унутраны склад, свет, стан самых розных людзей, і спрыялі гэтаму доўгія

сікавыя дрэвы", "Збор бульбы. Туркменія". Стракатыя букеты: акварэлю — на паперы, алеем — на палатне. Горы — алоўкам на паперы. Царква. Партрэты: кампазітара Д.Шастаковіча, балерыны Г.Уланавай, пісьменніка І.Эрэнбурга, спевака П.Лісіцыяна... Гэта — сустрэчы, і гэта — уражанні.

А гэта — словы самога М.Сар'яна: "Мастацтва нясе ў сабе неўміручасць чалавечай душы. Заўсёды памятай, што мастацтва — гэта лаўровы вянок сама-свядомасці і самаўзвышэння, які чалавецтва пляло і пляце для сябе".

Яго асобу і творчасць у дзівосным спалучэнні глыбока патрыятычнага і агульначалавечага мы нібы адкрываем нанова, з удзячнасцю да арганізатараў выстаўкі: міністэрстваў культуры Беларусі ды Арменіі, пасольства Рэспублікі Арменія ў нашай краіне, Нацыянальнага мастацкага музея РБ і ерэванскага Дома-музея Марціроса Сар'яна.

Да 20 лістапада ў Мінску — Сар'ян...

С.БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: у зале музея; "Асенні імглісты дзень"; партрэт Вікторыі Алабян.

Фота К.ДРОБАВА

шчырыя гутаркі — з імі ж, каму давяраў майстар чын сваіх мадэляў. Лёс наканавы Марціросу Сар'яну доўгае — 92 гады! — зямное жыццё, плённую — тысячы жывалісных і графічных работ! — мастацкую працу. Часцінка гэтай працы экспануецца цяпер у Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі.

За прастай і ёмістай назвай выстаўкі "Зямля і людзі" — голас і подых, каларыт і лінія, мудрасць і музыка жывога своеадметнага свету, багатага на ўражанні ды сустрэчы. "Арарат увечары", "Пер-

3 фестывалю зноў у залу

Для Беларускага дзяржаўнага тэатра юнага глядача летняе міжсезонне прайшло не дарма. У чэрвені спектакль "Рыцар Ордэна Сонца" атрымаў першую прэмію на Міжнародным тэлевізійна-тэатральным фестывалі "Ожившая сказка". Ішла праца над пастаноўкамі, ўпарадкоўваліся сцена, зала... А там і восень, 1-га кастрычніка, адкрыццё новага сезона.

Што рыхтавалася для глядачоў? Сюрпрызы: прэм'еры спектакляў "Тарас на Парнасе", "Недаростак" і "Маленькія трагеды". Вырасцілі пачынаць з "Тараса на Парнасе", напэўна, таму, што менавіта гэтую пазму лічаць адной з найбольш патрыятычных пазм у беларускай літаратуры XIX стагоддзя. Тут мо ўпершыню прагучала думка пра асабліваю ролю простага беларускага селяніна не толькі ў сваёй краіне, але і сярод іншых нацый свету. (Зрэшты, пра гэты спектакль паводле п'есы Сяргея Кавалёва было на старонках "ЛіМа" грунтоўнае разважанне).

Таксама ТЮГ прадстаўляе шановай публіцы ў новым сезоне найбольш значныя працы, якія атрымалі прызнанне на многіх фестывалях. А менавіта спектаклі "Апошняя дуэль", "Паліана", "Рыцар Ордэна Сонца" і іншыя.

"Рыцар Ордэна Сонца" — гэта музычная казка-фантазія ў дзвюх дзеях. Спектакль у казачнай форме набліжае нас да часоў рыцарства. Расказвае пра адданасць слову і абавязку, пра служэнне дабрыні і справядлівасці і, канечне ж, далёка не апошнія месца тут адведзена каханню.

Да таго ж, у новым сезоне аднаўляецца дзейнасць тэатральнай студыі. Прымаць у студыю будуць дзеці ва ўзросце ад 6 да 16, якія прайшлі адборачныя туры па тэатральных дысцыплінах у вядучых майстроў сцэны. Вядзецца размова і наконт стварэння рэспубліканскага цэнтра дзіцячай тэатральнай творчасці, дзе будуць выкладаць драматургію, сцэнаграфію, рэжысуру і іншыя спецыяльныя прадметы. А ў якасці педагогаў запрасяць лепшых мастацтвазнаўцаў і тэатральных дзеячаў Беларусі.

Аляксандра САКАЛОВІЧ

АНОНС

Будзе вечар прэм'ер

Творчы вечар паэтэсы Таццяны Мушыńskiej пад назвай "Кахаю..." адбудзецца 29 кастрычніка ў сталічнай Зале камернай музыкі, дзе год таму з вялікім поспехам прайшла яе першая творчая вечарына — "Твой самы кароткі шлях — да мяне..."

У сёлётай праграме прагучаць песні і раманы, напісаныя кампазітарамі Эдуардам Зарыцкім, Аленай Атрашкевіч, Алінай Безенсон, Дзмітрыем Далгалевым, Віктарам Кажухаром на словы Т. Мушыńskiej. Выканаўцы — Вольга Сотнікава, Нэлі Душчынская, Галіна Сакольнік, Святлана Старадзетка.

Харавыя творы прагучаць у выкананні Дзяржаўнага камернага хору РБ пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай і калектыву "Cantus Juventae" Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага ўніверсітэта пад кіраўніцтвам Галіны Цымыг.

З трыццаці твораў больш як палова прагучыць упершыню. Прынамсі, адбудзецца прэм'ера вакальнай пазмы "Кахаю...", над якой кампазітар А. Атрашкевіч і Т. Мушынская працавалі на працягу некалькіх апошніх гадоў.

Н.К.

● 75 гадоў споўнілася заслужанаму дзеячу мастацтваў Беларусі, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі, мастаку-графіку Арлену Кашкурэвічу. Майстар складаных тэхнік, такіх, як афорт, літаграфія, малюнак пяром, ён працуе і як станкавіст, і ў жанры кніжнай ілюстрацыі.

Яго лепшыя графічныя работы сталіся арганічнай часткай многіх літаратурна-мастацкіх выданняў. Сярод іх — асэнсаваныя і вобразна ўяўленыя А.Кашкурэвічам "Тры пазмы" і "Курган" Янкі Купалы, "Песня пра зубра" М.Гусоўскага, "Хатынская аповесць" і "Карнікі" А.Адамовіча, "Сэрца на далоні" І.Шамякіна, "Пайсці і не вярнуцца" В.Быкава, "Найдорф" І.Пташнікава, "Дзікае палыванне караля Стаха" і "Каласы пад сярпом тваім" У.Караткевіча ды інш. Асаблівым філасофскім прачытаннем літаратурнай крыніцы вылучаюцца ілюстрацыі да трагедыі Ё.В.Гётэ "Фаўст", выдадзенай у перакладзе В.Сёмухі.

Шэраг лепшых твораў кніжнай графікі А.Кашкурэвіча ганараваны дыпламамі розных конкурсаў, а яго серыі станковых работ "Партызаны" ды "Купаліяна" адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі.

С. ВЕТКА

● Глядачы нядаўняга спектакля «Воштраў нашага кахання і надзеі» ў Тэатры-студыі кінаакцёра сталі міжвольнымі сведкамі ўрачыстага віншавання выдатнай, таленавітай актрысы тэатра і кіно — Ніны Розанцавай.

У той дзень супалі два юбілей: дзень нараджэння і дзень пачатку творчага шляху артысткі. Павіншаваць юбілярку сабраліся яе родныя, сябры, калегі па сцэне. Былі таксама прадстаўнікі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Саюза кінематаграфістаў, кінастудыі «Беларусь-фільм», на якой Ніна Усцінаўна працавала працяглы час і сыграла больш як 50 кінарولى.

За вялікі ўклад у тэатральнае і кінематаграфічнае жыццё Ніна Усцінаўна Розанцава была ўзнагароджана залатым медалём.

Як прызналася юбілярка, жыццё — гэта не той дзень, які прай-

шоў, а той, які запомніўся. Ніна Усцінаўна выказала вялікую падзяку ўсім, з чьёй дапамогай такіх дзён у яе жыцці становіцца ўсё больш.

Святлана КАНАНОВІЧ

● У Калінінградзе ўстаноўлены помнік выдатнаму беларускаму асветніку, першадрукару Францішку Скарыну. Аўтар гэтай прэстыжнай манументальнай працы — наш вядомы скульптар Анатоль Арцімовіч. Ажыццёўлена новая работа дзякуючы прапанове і фінансавай дапамозе даволі шматлікай калінінградскай дыяспары беларусаў, чыю ідэю падтрымала і Міністэрства культуры РБ.

Я.КАРЛІМА

● Выканальніцкая творчасць і арганізацыйная, грамадская дзейнасць народнага артыста Беларусі Віктара Вуячыча, дый сама яго асоба — незабыўныя старонкі ў гісторыі айчынай эстрады. Незабыўныя хаця б таму, што яго яркі барытон часта гучыць у эфіры, па-ранейшаму "на слыху" і нязменна кранае сэрцы шматлікіх паклоннікаў.

З дня нараджэння спевака ў гэтае лета мінула 70, і юбілей не застаўся па-за ўвагай музычнай грамадскасці. Рыхтуецца да выпуску лазерны дыск з песнямі ў выкананні В.Вуячыча. Адно са сваіх новых праграм у гэтым сезоне Дзяржаўны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам М.Фінберга прысвечыць памяці занага артыста, чый выканальніцкі стыль вызначаўся дэмакратычнасцю і, разам з тым, патрабавальнасцю эстэтычным гус-

там, а рэпертуар быў адметны арыгінальнасцю, адданасцю беларускай песні. Нядаўна ж, пры канцы верасня, на доме па вуліцы Янкі Купалы, дзе доўгі час пражыў В.Вуячыч, у памяць пра яго была ўрачыста адкрыта мемарыяльная дошка, выкананая скульптарам І.Міско ды архітэктарам Ю.Казаковым.

С.Б.

● Бібліятэкары Жлобінскага раёна правялі ў вёсцы Старая Рудня — на радзіме беларускага пісьменніка Аляксандра Капусціна (1924—1996 гг.) мерапрыемства, прысвечанае Дню бібліятэкі.

На стараруднянскай зямлі ўдзельнікаў мерапрыемства хлебам-соллю віталі старшыня выканкама мясцовага сельсавета Уладзімір Мельнікаў, дырэктар мясцовага СДК Наталля Шышова, загадчыца вясковай бібліятэкі Марына Хадорчанка, вучні і педагогі Стараруднянскай СШ-сада.

Затым удзельнікі імпрэзы наведалі магілы савецкіх воінаў і легендарнага генерала Леаніда Пятроўскага, які геройскі загінуў на Жлобіншчыне ў 1941 годзе, мясцовую школу. Тут у цэнтры ўвагі аказаўся музей гісторыі вёскі, дзе размова вялася не толькі пра Аляксандра Капусціна, а і пра іншых знакамітых ураджэнцаў Старой Рудні — першага камісара Смольнага (1917—18 гады) Міхаіла Прыгароўскага, вучонага, доктара біялагічных навук Мацвея Данілава, Героя Сацыялістычнай Працы Міхаіла Маршына, а таксама — пра воінаў-інтэрнацыяналістаў, афіцэраў Аляксандра Бондарова, радавых Генадзя Рымарова і Сяргея Фларызьяка.

Кульмінацыйнай гэтага дня стала ўрачыстае пасяджэнне ў актавай зале СДК. Старшыня райсавета В. Байкачоў павіншаваў бібліятэкараў раёна з прафесійным святам, уручыў ганаровыя граматы загадчыцы Жлобінскай бібліятэкі № 2 Людміле Малашук, бібліятэкару Чырвонабярэжскай сельскай бібліятэкі Валяціне Іванавіч Іванавічу.

З віншаваннямі да прысутных звярнулася дырэктар раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Таццяна Яновіч. Затым слова ўзялі сястра Аляксандра Капусціна Любоў Пятроўна і пляменніца Зоя Іванавіч Бібікава.

Мікалай ШУКАНАЎ,
супрацоўнік Жлобінскай райгазеты "Новы дзень"

“Чужыя” дзеці

На сённяшні дзень у нашай краіне налічваецца больш за 30 тысяч дзяцей, якія засталіся без апекі бацькоў. У дзіцячых дамах і школах-інтэрнатах іх выхоўваецца каля 13 тысяч. Як ні дзіўна, але, нягледзячы на ціхамірны час, колькасць дзяцей-сірот за апошнія дзесяць гадоў павялічылася ў 2,5 раза!

Увесь цяжар па іх выхаванні ўскладаецца на дзяржаву, на інтэрнатныя ўстановы. Пра некаторыя моманты з жыцця адной з такіх устаноў — Бялыніцкай дапаможнай школы-інтэрната для дзяцей-сірот і дзяцей, пазбаўленых бацькоўскай апекі, — чытачам “ЛіМа” раскажа яе завуч Таццяна ЖУКОЎСКАЯ.

— Таццяна Іосіфаўна, раскажыце пра вашу ўстанову: колькі дзяцей і якога ўзросту зараз выхоўваецца ў вашым інтэрнаце?

— Напачатку хачу сказаць, што раней школа-інтэрнат знаходзілася ў адной з вёсак паблізу Бялыніч. А ў 1979 годзе, калі ў гарадскім пасёлку было скончана ўзвядзенне новага будынка для інтэрната, яе перавялі ў самі Бялынічы. І яна стала называцца Бялыніцкай дапаможнай школай-інтэрнатам для дзяцей-сірот і дзяцей, пазбаўленых бацькоўскай апекі.

Зараз у ёй выхоўваецца 180 дзяцей. Усе яны, за рэдкім выключэннем, паступаюць сюды з усіх куткоў Магілёўскай вобласці. Узрост іх самы розны — пачынаючы ад пяці гадоў і да дзевятнаццаці.

— А якое сацыяльнае становішча вашых выхаванцаў, і ўмовы іх жыцця?

— Што да сацыяльнага становішча, то, на жаль, большую частку складаюць дзеці пры жывых бацьках, якіх пазбавілі бацькоўскіх правоў. І прычына пазбаўлення адзіная — усе яны аматары спіртнога. Ведаецца, па ўсёй рэспубліцы такіх спраў, калі бацькі хварэюць на алкагалізм, разглядаецца да некалькі тысяч штогод, і многія з іх страчваюць сваё права на выхаванне, якое затым ускладаецца на плечы дзядуль з бабулямі ці на дзяржаву. Вось і папаўняюцца такія ўстановы, як наша, чарговымі сацыяльнымі сіротамі.

А ўмовы жыцця ў нас вельмі добрыя.

— Не так даўно праляцела, прамільгнула лета. Цікава, чым займаліся ў гэты час дзеці, мо адпачывалі дзе-небудзь?

— Так, лета для нашых дзяцей, як і для ўсіх астатніх навучэнцаў нашай краіны, з’яўляецца часам вакацый. З гонарам магу сказаць, што падчас летніх канікул ніводны з нашых выхаванцаў не заставаўся ў школе-інтэрнаце. Усе яны адпачывалі. Дзе менавіта? Папершае, большая частка дзяцей — гэта ўжо, дзякуючы замежным арганізацыям і спонсарам, стала нашай добрай традыцыяй — адпачывала за мяжой у сем’ях. У асноўным іх запрашаюць правесці лета ў такіх краінах, як Італія і Злучаныя Штаты Амерыкі.

Па-другое, яшчэ адно з месцаў адпачынку нашых падапечных — летнік “Космас”, што ў Шклоўскім раёне, дзе

нашы выхаванцы правялі ўвесь жнівень месяца.

Таксама частку дзяцей, але, на жаль, гэта датычыць толькі адзінак, бяруць на лета да сябе нашы мясцовыя сем’і.

— Вось распачаўся новы навучальны год, усе дзеці вярнуліся назад у школу-інтэрнат. Скажыце, на чым сканцэнтравана праца выхавальнікаў? Як складаюцца справы з навучальным працсам і вольным часам: ці існуюць якія-небудзь гурткі і секцыі, якія праводзяцца мерапрыемствамі?

— З пачаткам новага навучальнага года мы працягваем наш навучальна-выхаваўчы

працэс. Я лічу, што адна з самых галоўных мэт нашай работы — гэта стварэнне спрыяльных умоў для падапечных, атуліць іх цеплынёй, пяшчотай і клопатам, якіх яны былі пазбаўлены, жывучы ў “бацькоўскім” доме, а таксама — сумеснае імкненне і настаўнікаў, і выхавальнікаў усебакова падрыхтаваць вучняў да самастойнага жыцця. Каб нашы выхаванцы авалодалі неабходнымі ведамі і навыкамі, якія могуць ім спатрэбіцца ў будучым, калі яны пакінуць нашу школу-інтэрнат. Ды і палітыка нашай дзяржавы накіраваная на стварэнне ўмоў для паспяховай сацыялізацыі дзяцей-сірот і спыненне ўзнаўлення сацыяльнага сіроцтва.

Таксама, як і ў звычайнай школе, мы вучымся пяць дзён на тыдзень. А па суботах праводзім розныя тэматычныя мерапрыемствы, сумесныя спартыўныя таварыскія сустрэчы.

Напрыклад, у першы дзень навучання — першага верасня, у нас прайшоў урок міру “Беларусь — наша Радзіма”. Пасля ў нас ладзіўся тыдзень беларускага пісьменства са шматлікімі віктарынамі і конкурсамі. Вельмі часта праводзяцца тыдні здаровага ладу

інтарэсах. Прыкладам, ёсць гурткі, дзе дзеці займаюцца разьбой па дрэве, маляваннем, вязаннем, вырабляюць мяккія цацкі. Час ад часу мы праводзім выстаўкі і конкурсы іх работ. Усе разам рыхтуем і адзначаем святы. Вось зараз ідзе падрыхтоўка да свята “Багач” — свята ўраджаю, у рамках якога адбудзецца выстаўка-конкурс “Дары восені”.

Шмат увагі мы надаём патрыятычнаму выхаванню. Да нас часта прыходзяць на сустрэчы ветэраны вайны і працы. Нашы дзеці падтрымліваюць пастаянную чысціню і парадак каля помнікаў і мемарыялаў. Мы праводзім акцыі “Ветэран жыве побач” і “Клопат” — выхаванцы бяруць шэфства над ветэранамі Вялікай Айчыннай вайны.

— Выхаванне дзяцей у школах-інтэрнатах вымагае вялікіх матэрыяльных сродкаў: на рамонт памяшканняў, мэблю, спартыўныя і школьныя прылады, на харчаванне, адзенне і абутак ды шмат якія рэчы. Ці аказвае вам дапамогу хто-небудзь яшчэ, акрамя дзяржавы?

— Так, выхаванне, вучоба і адпачынак дзяцей вымагаюць нямала сродкаў. Вельмі значна адчуваецца дапамога дзяржавы. А што да іншых крыніц, то ў нас ёсць гаспадаркі, якія ўзялі над намі шэфства. Нашы падапечныя дапамагаюць ім, працуюць у садзе і на палатках: убіраюць яблыкі, лён, буракі, бульбу і моркву. А тыя, у сваю чаргу, забяспечваюць школу-інтэрнат прадуктамі, садавінай і гароднінай. Я лічу, што праца — адзін з найлепшых сродкаў выхавання.

Таксама не на апошнім месцы знаходзіцца гуманітарная дапамога з-за мяжы. Мы атрымліваем абутак, адзенне, школьныя прылады, сродкі гігіены і многае іншае.

— Да вас паступаюць дзеці, жывуць, вучацца і выхоўваюцца. Але прыходзіць дзень, калі ім трэба пакідаць школу-інтэрнат. Як складаецца іх далейшы лёс?

— Як я ўжо казала, мы імкнемся падрыхтаваць нашых выхаванцаў да самастойнага жыцця. І з гонарам магу дадаць, што ў нас гэта атрымліваецца. Пасля заканчэння школы-інтэрната нашы выпускнікі працягваюць далейшую вучобу. Маючы на ўвазе спецыфічнасць нашай устаноў, у асноўным яны паступаюць у Бабруйскае СПТВ ці ў мясцовае, Бялыніцкае.

Увогуле, у далейшым большая частка нашых падапечных атрымлівае будаўнічы спецыяльнасці. Некаторыя, ужо маючы вопыт работы, ідуць працаваць у гаспадаркі, якія шэфствуюць над намі, ці ў іншыя калгасы ды саўгасы. Усе яны забяспечваюцца жыллем: уласным або пакоем у інтэрнатах.

Ды і дзяржавай пастаўлена задача, каб, пачынаючы з першага верасня гэтага года, забяспечыць улік усіх выпускнікоў дамоў-інтэрнатаў для дзяцей-сірот і дзяцей, якія засталіся без бацькоўскай апекі, у цэнтрах сацыяльнага абслугоўвання. А надалей на падставе гэтых дадзеных ім плануецца аказваць усялякую дапамогу, у тым ліку з жыллем і працай.

Віктар КАВАЛЁЎ

Мастацтва ткацтва і мастацтва слова — унутрана падобныя: слова "тэкст" азначае "тое, што сплечена". Як і ў старажытных інкаў, так і ў нашых продкаў славянаў, можна меркаваць, існавала вузлаковае пісьмо — яго зашыфраваным вобразам з'яўляецца чароўны клубочак у фальклоры. "Пляценнем славес" называлі мастацкі стыль некаторых сярэднявечных аўтараў. У наш час гавораць пра "нітку сюжэта", "чырвоную нітку" як цэнтральную ідэю, канцэпцыю твора. Выкладзены ніжэй артыкул — спроба словамі перадаць уражанне ад выяўленчага мастацтва — тканага габелена.

Майстра беларускага габелена

Мастацтва пляцення і ткацтва — ледзь не самае старажытнае ў свеце. Напачатку, безумоўна, прымітыўнае, як і першыя словы нашых прашчуряў. Гісторыя ж шыкоўных тканін пачынаецца ў Егіпце і Асірыі, працягваецца ў Грэцыі і Персіі, адкуль мігрыруе да славянаў. Археалагічныя раскопкі пацвярджаюць існаванне ткацтва на ўсёй тэрыторыі Беларусі, і хоць тканіны — рэч недаўгавечная, даследчыкі знаходзяць прасніцы і абрыўкі прыгожых тканін X—XIII стст. Калі ж гаварыць пра часы больш далёкія, то адбіткі фактуры тканін можна бачыць на ганчарных вырабах. Ткалі нашы прашчуря не толькі адзенне, а і паясы, ручнікі, дываны, поцілкі. Ганна Радзівіл у канцы XVII ст. адкрыла мануфактуру па вытворчасці габеленаў у Міры, і цэлыя сем'і, прайшошы праз гэтую школу, на працягу многіх пакаленняў аздаблялі побыт суайчынікаў цудоўнымі вырабамі.

Культура габеленаў прыйшла да нас з Заходняй Еўропы, хоць тая ж Ганна Радзівіл і яе сын Міхал V Казімір ("Рыбанька") шырока выкарыстоўвалі рысы народнага ткацтва, у прыватнасці,

аснова — звычайна нефарбаваны лён, і некалькі ўток — як правіла, з шэрсы.

Калісьці шырока на Беларусі распаўсюджанае, мастацтва габелена ў XX ст. прыйшло ў заняпад і пачало адраджацца толькі прыкладна з 60-х гг. Мастакі звярнуліся да габелена, каб ажывіць, рамантызаваць халодную, бяздушную, прымітыўную архітэктурную канструктыўнасць. Урэшце, габелен заўсёды быў звязаны з архітэктурай, з'яўляючыся тым элементам яе дэкаратыўнага аздаблення, які пашырае магчымасці прасторава-пластычнага мастацтва.

Варта нагадаць, што менавіта ў Беларусі — мастаком А.Кішчанка — створаны самы вялікі габелен у свеце, унесены

Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут на кафедру мадэлявання адзення і мастацкага ткацтва.

Названая кафедра створаная ў 1967 г. Першым загадчыкам яе быў народны мастак Беларусі, кандыдат мастацтвазнаўства Павел Масленнікаў. Некаторы час кафедра не існавала (з 1979 г.), а ў 1993 г. была адноўлена. Яе ўзначаліла член Беларускага саюза мастакоў, дацэнт Валянціна Пятроўна Бартава. Маргарыта Шчамялёва працуе на кафедрэ з 1995 г. Прызнаны майстра, яна брала ўдзел у некалькіх выставах — рэспубліканскіх і міжнародных. Яе творы знаходзяцца ў прыватных калекцыях розных краін свету: Літвы, Польшчы, ЗША.

Маргарыта Шчамялёва развівае пераважна дэкаратыўны і камерны габелен (выдатнейшыя майстры беларускага габелена — А.Кішчанка і М.Савіцкі — вядомыя ў свеце як аўтары ў асноўным манументальных габеленаў). Разлічаны на аздабленне жыллёвага інтэр'ера, габелены Шчамялёвай далучаюць чалавека да свету прыгожага, спрыяюць медытацыі, даюць магчымасць паглыбіцца ў свой унутраны свет.

Габелены мастачкі невялікія па памерах, але яны нібы рассяваюць плошчу пакоя, кардынальна змяняюць прастору памяшкання. Тут усё накіравана на выяўленне мастацкага вобраза. Мелі сваё значэнне ў рабоце Маргарыты Леанідаўны і заняткі музыкой. Вобраз многіх яе твораў ("Чаканне", "Купальская ноч") — не жывапісны, а хутчэй музычны. Найважнейшую ролю адыгрывае рытм: або вертыкальны, як у творах "Успамін Неглюбка", "Дукорская брама", "Гарлачык цвіце", або гарызантальны, як у габеленах "Свята", "На Пцічы", "Зімародак". Кожны колер нібы вядзе сваю партыю ў агульнай сімфоніі. Танальнае чаргаванне ліній, фарбаў стварае атмасферу засяроджанасці, спакою, спрыяе задумнасці і паглыбленню ў сябе. Колеравая гама даволі яркая: менавіта яна ўзбуджае адпаведныя структуры мозгу, выклікае пэўныя асацыяцыі і ўрэшце кліча да роздуму.

Маргарыта Шчамялёва — прыхільніца чысціні адлюстравання: дрэвы, кветкі, птушкі на яе габеленах вызвалены ад выпадковых дэталей. Работы нескладаныя па думцы, але моцна асацыятыўныя. Кожны элемент кампазіцыі звязаны з іншымі дзесяткамі эмацыянальных нюансаў, уражанняў. Выбраная тэма ўвасабляецца праз шэраг сімвалічных знакаў, якія здаюцца ў нечым абсалютна самастойнымі і ўсё ж іграюць на карысць цэлага. Прыкладам, у габелене "Свята" гэта арнамент на

спадніцах дзяўчат і вянкi над іх галавамі; у манументальным па тэме творы "Чаканне" сярод абстрактных ліній і плямаў бачацца журботныя, тужлівыя постаці салдацкіх удоў.

Лёгка сум і журботнасць характэрныя для твораў Шчамялёвай, хоць у прынцыпе мастацтва габелена — мажорнае, жыццерадаснае. Сапраўднае мастацтва заўсёды сцвярджае свято і жыццё. Большасць габеленаў Маргарыты Леанідаўны шматкаляровыя — тоны-колеры пераходзяць адзін у другі: так, блакітныя хвалі ракі чаргуюцца з жоўта-зялёнымі лініямі берагоў у творы "На Пцічы" або ствараюць паўнацэнны фон для цэнт-

юцца як жывапісныя творы. Іх фактура, пластычнасць дазваляюць ім лёгка спалучацца з сучаснымі інтэр'ерамі з іх частымі імітацыямі цаглянай ці каменнай кладкі, як у старажытных палацах і замках. Ствараючы ўражанне мяккай, цёплай колеравай гамы, габелены добра глядзяцца з любога месца памяшкання, што далёка не заўсёды характэрна для жывапісных палотнаў. Знаходзячыся на сцяне, габелен канцэнтруе на сабе ўсю ўвагу гледачоў, і ўжо адна толькі яго прысутнасць робіць памяшканне незвычайным, адметным, рамантычным. Габелен Шчамялёвай — не проста "дыван" на сценцы, а хутчэй плас-

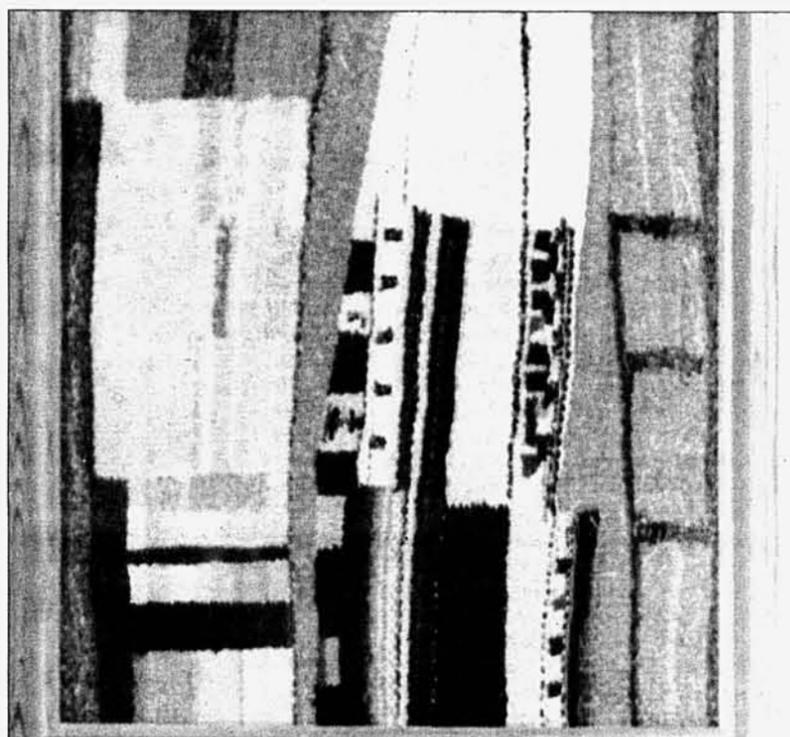

арнамент. У эпоху Сярэднявечча габелен адыгрываў ролю пераноснай фрэскі. Ён часта вызначаўся значнымі памерамі. Напрыклад, у гісторыі вядомы габелен даўжынёй 70 м пры вышыні 50 см, які абкручваў неф гатычнага сабора ў французскім горадзе Байе. Дыван "Апакаліпсіс", які належаў каралю Людовіку I Анжуйскаму, меў плошчу 720 квадратных метраў. Вялікія памеры габеленаў апраўдваліся каласальнымі аб'ёмамі сярэднявечных залаў. Яны не толькі ўпрыгожвалі, але і прыкметна ўцяплялі вялікія памяшканні. З XVIII ст. габелены паменшалі ў памерах і ўсё больш пачалі падпарадкоўвацца архітэктурнаму чляенню інтэр'ера.

Слова "габелен" вядомае з 1662 г. — часу стварэння мануфактуры братаў Габеленаў у Францыі. У прынцыпе назва "габелен" ужываецца ўмоўна ў адносінах да дэкаратыўных тэматчных дываноў, выкананых з дапамогай асаблівых прыёмаў ткацтва: заўсёды маецца адна

ў кнігу рэкордаў Гінеса. Факт гэты нельга лічыць выпадковасцю: у нашай айчыне склалася выдатнейшая школа мастакоў габелена, якая, пачынаючы з савецкага часу, актыўна працуе ў плане асваення новай пластычнай мовы, выкарыстання сродкаў іншых мастацтваў (прыкладам, жывапісу), пошуку новых цікавых твораў у жанры габелена — Маргарыта Шчамялёва.

Маргарыта Шчамялёва нарадзілася ў Мінску ў сям'і вядомага беларускага мастака Леаніда Шчамялёва і выкладчыцы музыкі Галіны Шчамялёвай. Калі дзяўчынцы было пяць гадоў, бацька прывёў яе ў студыю выяўленчага мастацтва, якую кіраваў Сяргей Пятровіч Каткоў. З таго часу Рыта вырашыла стаць мастачкай. Але каб зрабіць прыёмнае і матулі, яна займалася ў музычнай школе. У 1971 г. Маргарыта Леанідаўна скончыла Мінскае мастацкае вучылішча імя Глебава і працавала ў сярэдняй школе выкладчыцай малявання. У 1973 г. паступіла ў

ральных вобразаў кампазіцыі ў габеленах "Коцік", "Зімародак", "Гарлачык цвіце".

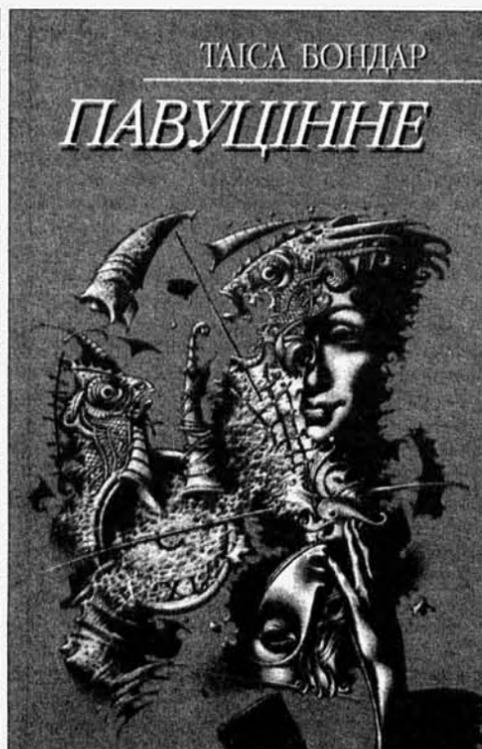
Некаторыя габелены Шчамялёвай незвычайныя па семантыцы і тэхніцы. Напрыклад, габелен "Купальская ноч" выкананы абкруткай ніткамі па аснове — прыём, падгледжаны ў жанчын Піншчыны. Ва "Успамін Неглюбка", дзе створаны вобраз беларускага ручніка, пакінута аснова з лёну і ва ўласна ткацтва даданы люрэкс — быццам раса раскідана па ручніках. У творах Маргарыты Шчамялёвай не працуе пэндзаль — вечны пасрэднік паміж малюнкам і рукою майстра. У мастачкі ўстанавіваецца прамая энергетычная сувязь з яе мяккай і нібы "цяжучай" "фарбай" — ніткамі. Усе свае творы яна тчэ сама, і нават без станка, а проста па рамцы. Яе творы "дыхаюць" энергетыкай мяккіх, пшачотных

тычнае асяроддзе, здольнае нараджаць безліч розных асацыяцый. Яе габелен нясе на сабе выразна нацыянальнае аблічча і таму добра глядзіцца і ў драўлянай хаце ці лецішчы, і ў самым сучасным гарадскім інтэр'еры.

Маргарыта Шчамялёва — адзін з найбольш яркіх, цікавых твораў у беларускім мастацтве: са сваім акрэсленым почырмак, мяккай лірычнай манерай апаведу, пэўнымі напрацаванымі прыёмамі, заснаванымі на спалучэнні народнага ткацтва з тэхнікай класічнага еўрапейскага габелена. Тэмы яе твораў — родная прырода і народная культура — робяць творчасць Маргарыты Шчамялёвай адметнай з'явай беларускага нацыянальнага мастацтва.

Таццяна ШАМЯКІНА

З Марыяй на сваю Галгофу

(Таіса Бондар. Павуцінне: Раман-містэрыя. — Мн., Маст. літ., 2004)

У літаратурным творы любога жанру і маштабу — ад лірычнай мініяцюры да рамана-хронікі на гістарычную тэму — аўтар найперш выяўляе асабістае бачанне грамадска-духоўных працэсаў той ці іншай эпохі. Прысутнасць яго ў мастацкім аб'екце ў пэўнай форме — гэта абавязковы канкрэтна-ўмоўны элемент, які, нават будучы ў падтэксце або за заслонай часу, афарбоўвае змест нябачным святлом, якое кладзе індывідуальную эмацыянальна-псіхалагічную і эстэтычную акрасу. Зрэшты, можна гаварыць аб тым, што тут у пэўнай меры мы знаходзім унутраны партрэт самога творцы ў маральна-этычным вымярэнні.

Такая заканамернасць, на якой грунтуюцца асаблівасці мастацкага ўвасаблення. Зразумела, яе не магла абмінуць у сваім новым рамане-містэрыі "Павуцінне" Таіса Бондар. Тым больш, што герой — Анэля, або, як называлі яе афіцыяна з трыбуны чытацкай канферэнцыі, Ангеліна Міхайлаўна Багінская, — пісьменніца. Так бы мовіць, калежанка, якой можна даверыць многія праблемы: і творчыя, і чалавечыя, і — пры добрым збегу абставін — нават чыста асабістыя.

У аснове рамана — складаны пласт нашай рэчаіснасці, сплаўлены ў духоўна-філасофскім выяўленні з біблейскай даўнінай, звязаны з пошукам чалавекам сабе, сваёй вышэйшай існасці на гэтай грэшнай зямлі. Тут трагедыя душы, якая, зразумеўшы ўмоўнасць і адноснасць нашага зямнога быцця, не адмаўляе яго несумненнай самакаштоўнасці, тым не менш ірвецца за мяжу будзённага, за далёкі недасяжны край, што неадольна вабіць і кліча туды, дзе... Вечнасць.

Раман па сваёй творчай і філасофска-эстэтычнай канцэпцыі выдае свежым і арыгінальным. Бадай, не прыпомніцца ў сучаснай беларускай літаратуры твор, які ў гэтым сэнсе можна было б паставіць побач як аналаг для параўнання. Па сюжэтнай версіі, якая цесна перагукваецца з біблейскай, па сістэме вобразаў, дзе галоўныя, відавочна, усе, бо так шчыльна пераплецены ў іх стасункі, па знітанасці ўнутранага свету героямі — звычайнай зямной і ў той жа час пазначанай боскасцю жанчыны Марыі — з аўтарскім светабачаннем.

Раман напісаны па канонах жанру, дзе абавязковая загадкавасць, якая павінна выклікаць павышаны інтарэс і завабляць незвычайнасцю ў звычайным. У творы відавочныя прыкметы нашага часу, пазначаныя праявамі бездухоўнасці і безадказнасці чалавека перад сабой і людзьмі, і біблейская даўніна ў адной мастацкай плыні. Напластаванне падзей, аддаленых тысячагоддзямі, на сённяшняю яву, сумяшчэнне падзей у часе і прасторы, па-

ралелі ў сюжэтных лініях, якія пабудаваны так, што збліжаюць персанажаў, пераплеценне лёсаў на цесных і крутых паваротах — з гэтага выноўваецца мастацкая тканіна, яе адметныя і яркія ўзоры. У іх — унутраны свет, каштоўнасці арыентацыі і інтарэсы аўтара. Разам з пісьменніцай мы ідзем праз раку часу, дзе, фігуральна кажучы, водмелі і глыбіні, вострыя падводныя камяні і вірлівія перакаты, г.зн. праз усе ўдачы, сумненні і расчараванні, што суправаджаюць творцу ў яго пошуках свайго стылю і почырку.

У фокусе падзей, разгорнутых у рамане, — пісьменніца Анэля, яна ж Ангеліна Багінская. Творчы шлях яе неадназначны, у ім не ўгадваецца прамая лінія на ўзыходжанне да вяршынь славы і поспеху. Пісьменніца ідзе ад Ірэны, вобраза герояі сваёй аповесці "Блудніца", да Марыі, герояі новай кнігі "Страсці па Марыі", якая — не будзе перабольшаннем — з'яўляецца для яе ідэалам. Тут шлях духоўна-творчага сталення. Пад'ём па ім складаны, у лабірынце светлаценяў, але ў канчаткова правільным напрамку праз змаганне з сабой; гэта — пад'ём з цяжкім крыжам зямных грахоў на своеасаблівую сваю Галгофу.

Мал. П. Сустава

Раман працінаюць дзве сюжэтныя лініі. Напачатку яны аўтаномныя. Але паступова — як развіваецца дзея — сінхронна збліжаюцца па меры таго, які герояі новага рамана Анэлі Марыя набліжаецца да Госпада. Заканамерна, што лініі, набываючы ўсё большую акрэсленасць, урэшце рэшт зліваюцца. Якраз у той момант, калі адбываецца сустрэча пісьменніцы Анэлі і герояі яе кнігі Марыі як своеасаблівае духоўна-сімвалічнае аднанне героя і аўтара. З аднолькавымі спадзяваннямі і мэтамі ішлі яны, вырываючыся з ліпкай павуціны зямнога бытвання, каб спасцігнуць высокі сэнс далучэння да Госпада, і гэта сустрэча накіравана як вынік пакут, сумненняў і трывог, перажытых з узнятай галавой.

У мастацкай прасторы рамана аўтар, абапіраючыся на кампазіцыйна-сюжэтныя магчымасці і выяўленчыя сродкі, дасягае сінтэзу зямнога і боскага ў лёсе сваіх герояў. Addзяліць гэта ў структуры твора практычна немагчыма. Наогул часта дзея на мяжы нейкай таямніцы, дзе святло і цень, дабро і зло, нарэшце — жыццё і

смерць... Тым самым пастаянна ствараецца сітуацыя выбару. Перад сённяшнім днём, імклівым і незваротным, што аплеценны павуцінай пагроз, трывог і выклікаў, і вечнасцю, якая недзе далёка, як і неба, за нейкім краем, дзе ніхто яшчэ не быў і дзе цымяна ўяўляецца само чалавечы існаванне, — перад такім выбарам і аўтар, і герояі. Прычым сітуацыя, як правіла, экстрэмальная (напачатку Анэля ледзь не збівае сваім легкавіком дзяўчынку; першая сустрэча Анэлі з Данілам, калі толькі самая пільная абачлівасць папярэджвае трагічную развязку...).

У саміх імёнах герояі сваіх кніг пісьменніца Анэля Багінская закладвае сэнс, звязаны з ідэяй. Ірэна (героіня аповесці "Блудніца") — гэта сучасная жанчына, якой уласцівы маральныя загані, грахоўнасць, што выяўляецца ў нястрымных пачуццёвых уцехах і спакусах (дарэчы, аповесць "Блудніца" ўпамінаецца ў тэксце рамана-містэрыі толькі мімаходзь). Марыя (героіня новага твора Анэлі Багінскай) — гэта жанчына, якая з часоў Ісуса ўспрымаецца як увасабленне маральнай чысціні; яна сімвалізуе годнасць жанчыны, якая здольная праз пакуты пераадолець грахоўнасць, каб несці іншым

боскае святло. Безумоўна, пісьменніца Анэля як узор для сябе выбірае пакутніцу за духоўнае ачышчэнне Марыю, ёй аддае сімпатыі, бо ў ёй знаходзіць люстраны адбітак сваіх думак і спадзяванняў.

Праз самыя сур'ёзныя выпрабаванні вядзе аўтар рамана-містэрыі "Павуцінне" сваіх герояі — і пісьменніцу Анэлю, і Марыю. І яны не зламаліся ні маральна, ні фізічна. Выстаялі, захаваўшы духоўную чысціню і самыя высокія патрабаванні да сябе. Хаця, як у Анэлі, былі і асабістыя драмы (самазабойства Данілы), і духоўныя калізіі (сустрэча па дарозе ў храм са Смерцю), і творчыя праблемы (вобраз Ірэны ў аповесці "Блудніца"), або ў Марыі, якая нават не спужалася фізічнага нябыту (раз'ятраны натоўп закідае яе камянямі за тое, што была бліжэй за ўсіх да Ісуса). Вось чаму справядліва і лагічна, што сустрэча іх — Анэлі і Марыі — адбылася, і іх душы, выпрабаваныя на агні дабра і любові, зліліся ў адным парыве — быць з Госпадам.

У цэлым раман-містэрыя Таісы Бондар — па аб'ёме падзей, разгорнутых у часе, і па сюжэтна-кампазіцыйнай структуры — даволі складаная мастацкая канструкцыя, зладжаная па законах жанру. Канцэпцыя ў пэўнай меры наватарская, бо ў нашай літаратуры такія праблемы духоўна-маральнага зместу ў святле хрысціянскіх каштоўнасцей, бадай, не ставіліся. Праўда, не ўсё, на мой погляд, бездакорнае ў стылёва-выяўленчым плане. Тут і падмена мастацкіх дэталей і сюжэтнай займальнасці доўгімі апісаннямі, у якіх выразны налет сентэнцый, і грувацкія дыялогі, сумешчаныя з унутранымі маналагамі, і залішня публіцыстычнасць, калі яна разрывае ў асобных частках на фрагменты мастацкую тканіну.

Тым не менш вобразы жывыя і паўнакроўныя, хаця асобныя з іх і ступілі з біблейскіх часоў. З павуцінны зямнога быцця, дзе шмат грахоўнасці, якая ад нашых слабасцей з нараджэння, кліча ісці да Госпада Марыя. Немагчыма, чуючы яе шыры голас, поўны даброты і любові, застацца халодным і раўнадушным. Анэля, не збаяўшыся пакут у барацьбе з сабой, ідзе за Марыяй. Нельга не паверыць, калі адбываецца іх сустрэча, што гэта — адзіна правільны шлях, які вядзе да духоўнага ачышчэння і найвышэйшай мэты.

Пойдзем за Марыяй і Анэляй? Хоціць сіл і мужнасці, каб вырвацца з павуціны зямной грахоўнасці? Такія пытанні, пастаўленыя ў мастацкай форме, аўтар рамана-містэрыі для сябе вырашыла адназначна. Шлях яе, пройдзены разам з героямі па крутых паваротах творчага лёсу, выклікае давер.

Паглыбляй свой творчы патэнцыял!

Сярод гуманітарнага цыкла дысцыплін Беларускай дзяржаўнай універсітэт культуры значнае месца надае вывучэнню дысцыпліны "Псіхалогія мастацкай творчасці". Гэтая навука знаходзіцца на мяжы разнастайных сфер чалавечай дзейнасці. Яна можа разглядацца як сінтэз шматлікіх накірункаў ведаў: філасофска-эстэтычных і культуралагічных, ад мастацтвазнаўства бярэ прынцыпы аналізу стварэння твораў мастацтва.

Дысцыпліна з'яўляецца неабходнай як для мастацтвазнаўцаў і культуролагаў, так і для практыкаў — мастакоў, музыкантаў-выканаўцаў, акцёраў. У навучальнай дзейнасці важныя суб'ектыўныя і аб'ектыўныя працэсы творчасці мастака. А таксама неабходна прасачыць узаемасувязі і ўзаемаўплывы індывідуальных — уласна аўтарскіх — і сацыялагічных фактараў мастацкай творчасці, адлюстраванне тэмпераменту мастака і г.д.

Для практычных спецыялістаў асноўным акцэнтным элементам з'яўляецца вывучэнне механізмаў уласнай дзейнасці дзеля далейшай пабудовы сваіх твораў і інтэрпрэтацыі.

Адной з неад'емных форм замацавання матэрыялу ў псіхалогіі мастацкай творчасці з'яўляюцца практычныя заняткі: прагляд студэнтамі мастацкіх выстаў, музеяў, оперных, балетных і драматычных спектакляў, канцэртаў. Студэнты павінны быць актыўна далучанымі да аналізу твораў выяўленчага мастацтва, музыкі, тэатра...

Сярод асноўных аспектаў аналізу выяўленчых сродкаў твора таго ці іншага мастацтва, суадносіны катэгорый формы і зместу і г. д. У мастацка-псіхалагічным аналізе на першае месца вылучаецца аналіз стварэння кампазіцыі і вобразнасці. Лепш за ўсё гэта відаць пры аналізе тэатральных пастановак. Тут мы маем магчымасць прасачыць вынікі працы над вобразам у рэжысуры, акцёрскім увасабленні, сцэнаграфіі...

У оперным спектаклі дадаецца яшчэ адзін, дамінуючы, кампанент — музычна-вакальнае вырашэнне. Удамымі прыкладамі замацавання аналітычных ведаў могуць служыць практычныя заняткі па псіхалогіі мастацкай творчасці, якія праводзіліся прафесарам Ігарам Селязнёвым са студэнтамі БДУ культуры ў Нацыянальным акадэмічным тэатры оперы Беларусі. Намі былі прааналізаваны оперныя спектаклі "Аіда", "Травіята", "Хаваншчына", а таксама праводзіліся сустрэчы з выканаўцамі, у прыватнасці, з М. Качаной, які ўвёў нас у гісторыю опернага і балетнага тэатраў сталіцы.

Неабходна падкрэсліць, што сістэматычнае паглыбленне інтэграцыі ВНУ і культурных устаноў дае, як зазначыў прафесар Ігар Селязнёў, "сапраўды эфектыўныя вынікі ў навучальна-выхаваўчым працэсе падрыхтоўкі будучых спецыялістаў".

Адам ШОСТАК,
студэнт БДУ культуры

Наталля КУЗЬМІЧ

“У першы клас са мной ідзі...”

Кожнае новае пакаленне адметнае. Не першы раз пагаджаюся з гэтай думкай. Вось і зараз, прачытаўшы кнігу Івана Курбека “Хітрыя літары”, падумала: і сапраўды, жыццё ідзе наперад, развіваюцца тэхналогіі, з’яўляюцца новыя магчымасці. Гэта адбіваецца і на дзедках: становяцца яны больш здагадлівымі, здольнымі да навукі, не па-дзіцячы разумнымі. Успамінаю сваё дзяцінства: казкі, загадкі, гульні, шарады. Цяпер усё змянілася, дзеці сталі кемлівейшымі, таму і патрабуюць ад іх новыя віды інтэлектуальных гульняў.

Кніга “Хітрыя літары” падалася мне займальнай, але не вельмі прастай. З шарадамі я яшчэ неяк справілася, а вось лагагрыфы сталі для мяне неадольнай задачай: з трыццаці васьмі загадак адгадка з лёгкасцю я знайшла толькі для пяці. Дарэчы, для тых, хто не ведае, што такое лагагрыф, аўтар тлумачыць.

*Літару
Адкінь
Альбо
дадай —
І загадку
Разгадай.*

Спачатку я пачала нагаворваць на кніжку: маўляў, напісана складана, незразумела, адгадка цяжкая — не для дзяцей. А пасля дала пачытаць яе сваёй пляменніцы, вучаніцы трэцяга класа. І як жа я была здзіўлена, калі дзяўчынка з лёгкасцю разгадала ўсе шарады, справілася з метаграмамі і анаграмамі, а да лагагрыфаў, якія паставілі мяне ў тупік, яна знайшла адгадкі за дзесяць хвілін.

Адсюль і ўзнікла ў мяне думка, што дзеці цяпер сталі больш здагадлівымі за дарослых. Кніга пляменніцы спадабалася. Ярка,

з прыгожымі малюнкамі (дарэчы, ілюстрацыі зроблены мастаком Наталляй Мякінкай), напісана даходліва, ды і заданні падаліся ёй цікавымі.

*Слова
Са словам
Складзі —
Сэнс
Аб’яднаны
Знайдзі.*

Але ўсё ж такі на некаторыя з іх і яна не змагла знайсці правільны адказ, ды і наўрад ці шмат яе аднагодкаў змагло б рашыць гэтыя задачкі.

*Я —
Курорт вядомы.
Адно літару
Дадай —
І спакойна дома
Ты на мне
Адпачывай.
(Анапа — канапа)*

“Ялта, Сочи, Багамы...” — гадала дзяўчынка. Пра такі курорт, як Анапа, яна ніколі не чула. Я старэйшая за яе амаль на восем год, але таксама не адразу знайшла правільны адказ да гэтага лагагрыфа. Мабыць, гэты курорт некалі і быў папулярны, але не сёння, калі людзі ўсё часцей едуць адпачываць у Егіпет ці ў Турцыю.

Альбо яшчэ адзін прыклад:

*Мера плошчы —
Зямля —
Як спалучыцца
З нотай,
Твор вядомы
Брыля*

*Прачытаеш
З ахвотай.*

“Гэта ж “Галя”! Ты што, не ведаеш гэты твор?” — спытала я. “Мы яго яшчэ ў школе не праходзілі,” — пакрыўджана адказала дзяўчынка. І, сапраўды, наўрад ці яго вывучаюць вучні трэціх, чацвёртых класаў, менавіта для якіх і напісана гэтая кніга.

Калі чытала “Хітрыя літары”, я і сама знайшла некаторыя недахопы, на якія хачу пачаць увагу. Напрыклад:

*Посуд я шклянны,
І, пэўна, ты
Ведаеш мяне,
Як белы свет.
А заменіш
Зычны канцавы —
На паперы
Пракладу я след.
(Графін — графіт)*

Не зусім зразумела для мяне гэтае параўнанне “Ведаеш мяне, як белы свет...”. Па-першае, ніхто, нават падарожнік, які пабываў амаль усюль, не можа ведаць увес свет. А, па-другое, прычым жа “графін” да белага свету?

У адной з метаграм Іван Курбека прапануе чытачу наступнае заданне:

*Лес вялікі,
Знакаміты,
Заблудзіцца можна
ў ім.*

*Адно літару
Змяні ты,
І —
Паэтаў
Псеўданім.*

Правільны адказ — Гушча. Хачу пачаць увагу: ці ведаюць дзеці малодшага школьнага ўзросту пра такога пазта? У пачатковай школе яго не вывучаюць, не надта ён вядомы і ў шырокіх колах. Таму, мне падаецца, не трэба ставіць перад дзецьмі задачы, калі загадка вядома, што большасць з іх не зможа даць правільны адказ. Прачытаўшы згаданую метаграму, я вырашыла заглянуць у Беларускае энцыклапедыю (5 том), каб самой больш даведацца пра згаданага пазта і чалавека. І насцярожылася, бо аказалася, што Іван Сцяпанавіч зрабіў памылку. Гушча — гэта не псеўданім, як піша аўтар, а сапраўднае прозвішча пазта. На мой погляд, такія памылкі нельга дапускаць у літаратуры, асабліва дзіцячай. Ды і рэдактар кніжкі павінен таксама разгадваць “падарожныя” метаграмы аўтараў...

І ўсё ж, нягледзячы на асобныя заўвагі, кніга І. Курбека мне спадабалася. Яна цікавая, пазнаваўчая і выпраменьвае добрую энергетыку. Я падарыла яе сваёй пляменніцы. Няхай думае...

**Вольга ЛЕШЧАНКА,
студэнтка факультэта
журналістыкі БДУ**

тым імкнучца, каб яны не толькі выпучаліся сваімі літаратурнымі якасцямі, а і, што таксама важна, былі прыгожа аформлены і выкананы на высокім паліграфічным узроўні. Зборнік казак Уладзіміра Карызна “Чароўнае вочка” адпавядае ўсім гэтым якас-

тага рабіць не ўмею, безумоўна, нямапа паўплываў і сам жанр твораў, прадстаўленых у ёй. Усё ж нельга забываць, што казка нават і ў Афрыцы — казка, а тым больш на Беларусі, дзе гэты жанр у фальклоры мае даўня традыцыю, як і даўно прыцягвае да сябе ўвагу пазтаў і праявіў, якія, як вядома, пры напісанні казак ідуць у двух кірунках і, трэба адзначыць, абодва яны плённыя.

Першы звязаны з тым, што ў аснову пэўнага твора кладуцца добра вядомыя сюжэты, узятыя з вусна-пазтычнай

расказвае, абавязкова ўкласці важкі выхаваўчы эфект, каб хлопчыкі альбо дзяўчынкі, пазнаёміўшыся з гэтай казкай, самі ці па падказцы дарослых вынеслі для сябе пэўны ўрок, асновы, засвоеныя пры гэтым, ім спатрэбяцца і ў далейшым. І не важна, які твор перад імі — з разгорнутым сюжэтам ці лаканічным, што нагадвае сабой хутчэй за ўсё верш з казачнымі элементамі, галоўнае, што ўсё падначалена таму, каб казка стала дзецяцым свайго роду падказкай у тым, як жыць, што рабіць, а чаго не рабіць і г.д.

*А плылі
Над родным домам —
Загрымелі
Светлым громам.*

Пасля ж нават “расплакаліся дружна”, а ў выніку — не ўтрымаліся на хмары і зноў апынуліся на зямлі.

Вось і ўся казка. У ёй нават адсутнічае дыдактычная канцоўка, якая, умела і да месца выкарыстаная, у творах для дзяцей ніколі лішняй не бывае, бо нясе ў сабе той жа выхаваўчы аспект. Толькі ў ёй у дадзеным выпадку няма неабходнасці, бо і так добра зразумела, што кожны найлепш адчувае сябе там, дзе ўсё яму блізкае, знаёмае, а значыць — роднае і дарагое, таму што там і сапраўды знаходзіцца яго родны дом.

Шмат займальнасці, значны выхаваўчы эфект і ў такіх казках, як “Жабін пачастунак”, “Заяц — Шэрыя вушкі”, “Янка і лісіца”, “У лесе, на пагорку” і іншых. У. Карызна ўмею не проста зацікавіць, а заінтрыгаваць, а гэта, безумоўна, яшчэ больш прыцягвае да твораў увагу. Хоць, трэба быць справядлівым, напаткоўваюцца адзінкавыя выпадкі, калі маленькаму чытачу без дапамогі дарослага немагчыма разабрацца, што ж меў на ўвазе аўтар у дадзеным выпадку. Як, напрыклад, разгадваючы такі “рэбус”: “Бацька сыну цярыліва // Па сотні разоў // Кожны дзень вытлумачваў // Толк ёмістых слоў”.

Ды кніга не на падобных дробязях “трымаецца”. Апора ў яе іншая дыя трывалая: добрае веданне дзіцячай псіхалогіі і ўменне пісаць па-высокамастацку.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

У казцы — як ... у казцы

Не адмаўляючы значэнне ўсёй мастацкай літаратуры ў справе эстэтычнага выхавання (і не толькі, зразумела, яго), а таксама ў выхаванні любові да роднай мовы, усё ж нельга не адзначыць, што, бадай, куды большая роля ў гэтым сэнсе належыць творах, адрасаваным дзецям і юнацтву, а найперш тым, што прапануюцца дашкольнаму і малодшаму ўзросту, бо менавіта гэты перыяд найбольш спрыяльны для фарміравання характару, густаў будучых грамадзян. Таму, разумеючы гэта, работнікі выдавецтва “Мастацкая літаратура”, да якога гады два назад было далучана “Юнацтва”, пры ўсіх фінансавых цяжкасцях надаюць найбольшую увагу выпуску менавіта кніг, што належаць да згаданай чытацкай катэгорыі. Пры

цяж. Сам аўтар, як вядома, у дзіцячай літаратуры не навічок, цудоўна валодае пяром, дасканала ведае запатрабаванні маленькіх. Мастак Р. Цімохава таксама паспела добра засведчыць аб сабе, афармляючы шмат якія кнігі для маленькіх. А што перад гэтым з’явілася святло запаліла Мінская фабрыка каляровага друку, таксама сведчыць на карысць таго, што дзеці атрымалі добры падарунак, бо за выданні, што выпускаюцца тут, ніколі не сорамна.

На тое, што кніга “Чароўнае вочка” хутка знайшла свайго ўдзячнага чытача (а ў некаторых выпадках і слухача, бо бацькі, бабулі і дзядулі з задавальненнем чытаюць яе малечы, якая пакуль сама гэ-

творчасці, але па-свойму перапрацаваныя, а ў асобных выпадках і дапоўненыя. У другім жа кірунку пісьменнікі цалкам давяраюцца ўласнай фантазіі і з-пад іх пяра з’яўляюцца так званыя аўтарскія казкі, у якіх дзеці нярэдка напаткоўваюць знаёмых сабе герояў, але гэтыя персанажы трапляюць у зусім новыя сітуацыі, нярэдка куды больш нечаканыя, чым у фальклоры. Напісанае У. Карызнам акурат і трапляе пад вызначэнне “аўтарская казка”.

Усё ж у кнізе наснаццаць твораў. І каторы ні возьмеш, абавязкова заўважаеш, што пазт, пішучы яго, дбаў не толькі аб тым, каб атрымаўся захвальны сюжэт, а і імкнучы ў гісторыю, якую

Узяць, для прыкладу, “Родны дом”.

Усё звычайна:

*У азёрах,
Як іскрынікі,
Ярка бліскалі
Дажджынікі.*

Ды сумнавата ім падалася, захацелася патрапіць на неба, бо былі ўпэўнены, што “там цікава”. А апынуліся на небе, “... на хмару ўсе // Паселі, // З лёгкім ветрам // Паляцелі”. Аднак радасць нядоўгай была:

*Як убачылі
Бязрозкі —
Пакаціліся ў іх
Слёзкі.*

Васіль ЖУКОВІЧ

Таленавіты, самавіты ў ёй
Адбыўся. Іншае бы не істотна...

Ах, на Зямлі
шматлюднай адзінокі
Стаў, як калісьці юны Палуян,
І доля выйшла горкая твая,
Хоць абяцаўся стацца
лёс высокім!

У свет спакою рушыў ты рашуча,
Вакол збудзіўшы жалю пачуццё.
Ў зеніце веку супыніць жыццё...
Няўжо той крок
падаўся немінучым?!

Няхай бы жыў
ды цалаваў жанчыну.
Усцешна гадаваў за вершам верш.
Арыгінальным, ой,
не назавеш
Прадуманы апошні твой учынак!

Навошта чалавека чалавек
Ці куляю ці словам забівае?
Няўжо ў забойцу літасць не жыве,
Ахвяра у вачах не ажывае?

Няўжо чужая рана не плячэ
І жах чужы не паліць і не студзіць?
Як ад суда людскога уцячэ,
Няўжо яго суд Божы не асудзіць?!

Неўміручы

Белы верш

Ой, грэшыная імперская Расія
з каранаваным Мікалаем Першым,
бо мардавала Тараса Шаўчэнка —
зрок зоркі, чуйны слых,
сумленне Украіны!

Наіўная імперская Расія,
бо думала, што Мастака-Паэта
зрабіла вязнем крэпасці-астрога,
забіла зрок і слых,
сумленне

Украіны.

Тарас Шаўчэнка,
мужны, мудры, слынный,
з вялікім сэрцам, з яснай галавою
ды з самаробным шыйткам
за халявай
быў самы вольны
на ўсім белым свеце.

Замучаны,
ён стаўся неўміручы.

Жаўрук на трапяткой струне,
Здаецца, шар зямны трымае,
Яго да сонца падымае
Жаўрук на трапяткой струне.

І ласку птахаву прымае
Зямля —
да сонейка імкне.
Жаўрук на трапяткой струне
Здаецца, шар зямны трымае.

Алене Атрашкевіч

Пчолка старанна збірае нектар.
Любы мне пчолкі
нястомнай занятак!
Творчае працы ўгадаўся пачатак...
Пчолка старанна збірае нектар.

Музыкі мёд —
сэрцу мілае свята.
Думаю пра кампазітарскі дар...
Пчолка старанна
збірае нектар.

Любы мне пчолкі
нястомнай занятак.

І ў завею прысніцца мне,
Як расу сонца п'е,
Як ляснымі суніцамі
Пахнуць вусны твае.
Бо сягоння не спіцца мне.
Бо мне спаць не даеш...
Бо ляснымі суніцамі
Пахнуць вусны твае ж...

Зноў і зноў пад штодзённасці грузам
Я пытаннем жыву не пустым:
Што хвалюе цябе, мая муза?
Як то кажуць, чым дышаеш ты?

Знай, што ўсёю істотай паэта,
Што б наступныя дні ні далі,
Не стамлюся пытацца я: дзе ты —
Дзе балююць? Ці там, дзе баліць?

Светлай памяці
Васіля Сахарчука

Ты быў самотны, і твая самотнасць
Спрыяла тонкай творчасці тваёй:

Марыя ЛУК'ЯНЕНКА

І не бяжыць насустрач ранку
Ляніва цэдзіць праз фіранку
Ліхтар падманнае святло.

Раскудлаціў мае валасы
Грубы грэбень працяглай сустрэчы.
І вясёлая змейка касы
Мне цяпер не спаўзае на плечы.
Не свавольць цяпер завіток
Бесклапотна на стомленым крэсле.
Ці ж захоча другі грабянёк
Іх цяпер расчасаць і заплесці?

Вось і пакінула калыску
Зімы жаданае дзіця.
Рванула цесную пупышку,
Зазелянела на вачах.
Магутнай глыбінёй любові
Усё запоўніла жыццё.

Як ціха... Змойклі сціпла словы
І сэрца слухаюць сваё.

Старажытнаму Рыму

Рым Старажытны.
Маўклівыя камні дарог.
Адшліфаваныя шчасцем
і горам стагоддзяў.
Войнаў шматлікіх
густую гарачую кроў
Змылі з паверхні
жанок аўдавелыя слёзы.
Царская веліч і храмаў тваіх,
і дамоў
Не адраклася ад колераў мукі і поту.
Зрокам прысычаным
горда глядзіш на арлоў.
Роўных табе і па сутнасці,
і па палёту.

Між бляскам снежаньскіх снягоў
Дрэў голых бурае жабрацтва.
З пагнутых парасткаў лясоў
Сірочыя складаюць брацтва.

У ночы п'янтства, не вайны,
Цячэ цурком святая роднасць.
І ўжо не дочкі,
не сыны —
Сіроты. Горкая бяздомнасць.

Іх не трымаюць ланцугі
Гарачых мацярынскіх вуснаў,
І не адцягнуць іх яны
Ад лужыны з вадой распуснай.

Але дрыжыць,
дрыжыць іх зрок,
Калі прад ім ваўчыха-маці
Ласкава ліжа шэры бок
Свайго праныры-ваўчаныці.

Андрэй ГУЦАЎ

Не з блакнотаў Стэпавага ваўка

Не тут перад белай паперай-лістом
яшчэ не заплямленай словам
не ўласным
у блефе у вас у праяве пустой
але не ў сабе і свядомасці яснай

не трэба не слэзься не варта ні-ні
у вершах бываюць дзівосныя рэчы
куляецца свет у былой вышыні
і святасці "быць" больш нішто
не пярэчыць

а смерці крануцца — як сэнсу жыцця
(магчыма не знойдзеш пра тое
і ў Гесэ)

аднолькава гойна
не слэжуся я
дзе я — кожны ЛІСТ
у зазімленым лесе

Трошкі прачнуцца —
і зноўку заснуць...
Дождж праз усю гістарычную
Жмудзь.

Стынь малітоўнай гаворыць вайну.
Прах закаханасці, as gupeni!*

Лівень у сечы пра літасць крычай...
Міг неўміручасці, as gupenai!**

Трошкі прачнуцца,
трошкі абуцца,
трошкі прайсці...
Сны, сны, сны —
толькі сны —
у бясконцым, бясонным —
жмудзінскім! — жыцці.

Здзяйсняецца...

Здзяйсняецца ўсё... І нават больш:
Таёмнае ў таёмнасці вяршыцца:
дзе дасканаласць —
звышняя крыніца,

Там палкасць —
над жаданнем не пароль!

І здольнае збіваецца пад столь,
І душам сярод быту не адбыцца.
Хваліць цябе, мой сум, —
не нахваліцца!

А хваля твая — чорная, бы смоль...
Дык ёсць жа беззаганнасць
як параз!

Жабрацтва, нуль, абсурд,
любая фраза,
дзе ўвесь расклад тутэйшы
церпіць збой...

Гукае шчасце
згубамі крылатых —
І вынікова памыліўся той,
Хто вызначыў маршруты,
вехі, даты.

З паэтычнай гаспадаркі гандаль ураздроб

Утварыся, слова.
Аб'явіся, рэч.
Клён стаіць барвовы.
Чырванее печ.
Хто адкрые сцены?
Хто замкне душу?
Падрастаюць цэны.
А я не прашу.
Я прашу на слова.
Я чарую рэч.
Разбіраю дровы.
Растапляю печ.
Пыша жарам клён мой.
Іскры нарасхват.

Не аціхне гоман.
Не зачыняць склад.

* Я жыву (петув.).
** Я жыў (петув.).

Віктар ШНІП

Балада Алеся Асташонка

Учора — бяздоннае мора,
Куды адплываем штохвілі.
І нельга вярнуцца з Учора,
Калі човен твой разбурылі,
Спалілі ў самотнай далечы.
Твой попель прынеслі дамоў,
Нібыта казалі, што вечны
Адзін толькі попель. Любоў —
Віно і яно ў час вясёлы
І п'еца і льеца ракой,
І круцяцца жорны і колы,
Ды словы, як лісце зімой,
Звіняць на вятры адзінока
Пад небам, нібыта пад шклом,
Дзе месяц, як д'яблава вока,
Гарыць спакушальным агнём
Вярнуцца хоць попелам стылым,
Хоць снегам, што ў ноч на дамы
Зляціць з-пад аблок белакрыла,
Каб раптам успомнілі мы,
Што Учора — бяздоннае мора,
Куды адплываем штохвілі.
І нельга вярнуць нам з Учора
Нічога, што ўчора любілі.

• Філасофія, якая так і не змагла даць пэўнага адказу ні на адно кардынальнае пытанне быцця, каб зусім не стаць марным, пустапарожнім заняткам, усё больш пераходзіць у сферу прыгожага — у пазію, эсэістыку, мастацкую крытыку, дзе пошук ісціны істотна адрозніваецца ад навуковага. Мусяць, справа ў тым, што жыццё куды багацейшае і глыбейшае, чым любая філасофія, і знаходзіць сваё адлюстраванне ў апісанні, а не ў вытлумачэнні.

• Тужлівая надзея і чаканне — вось настрой многіх твораў Альбэра Камю. Яскравы згустак: «Ён не ведаў тады, ці ён шчаслівы, ці — наадварот — яму хочацца плакаць. Прынамсі, у такіх хвіліны ён заміраў у нейкім супакоенні, і яму заставалася толькі адно — чакаць, хоць ён і сам не ведаў чаго» (апаўданне «Нямкі»). Гэтая экзістэнцыйная меланхолія вабіць больш, чым бясплітасныя і небясспрэчныя разважанні пісьменніка-філосафа пра «пшчотную абыякавасць свету», з якой у рэшце рэшт зліваецца чалавек, памірае «ўвесь», знаходзіць апраўданне жыццю ў смерці, перад чым «нішто, нішто не мае значэння» (раман «Чужаніца»).

• Дзевяноста адсоткаў пісьменнікаў свету маюць псіхічныя адхіленні, восемдзесят — схільныя да дэпрэсіі. Такую выснову-статыстыку зрабілі самыя нібыта нармальныя людзі на зямлі — дактары-псіхіятры. Цікава, а ці падлічвалася доля ненармальных сярод іх саміх? І як гэта зрабіць? Даручыць бы пісьменнікам — вынік быў бы ці не такі самы, не ў пыху псіхіятрам...

• Ці з'явіліся на мяжы двух стагоддзяў знакавыя творы ў беларускай літаратуры? — найбольш сур'ёзнае пытанне анкеты «ЛіМ». Згадваю адзін з такіх: кароценькая навела В.Быкава «У двары». Старэнькага дзеда вывелі ў двор, каб пагрэўся на сонейку, парадаваўся вясне. І ён радуецца, што дажыў да яе, радуецца дзяўчынцы, што выгульвае сабаку, пакуль што спакойнага, самавітага. Нечакана сабачына вырывае паводок з кволых рук і намёртва хапае дзеда за горла... Хіба гэта не метафізіка двух стагоддзяў для нас?

• Зачаплілі, пранізвалі душу два радкі Алеся Письмянкова: «Позна нам у лёкаі, рана ў жабракі». Усяго два — а ў іх і няпэўны, бо «сярэдні», узрост-век, і ніякі час наш, незайздроснае наша становішча у ім, і, гапоўнае, шчырая, балючая споведзь Паэта.

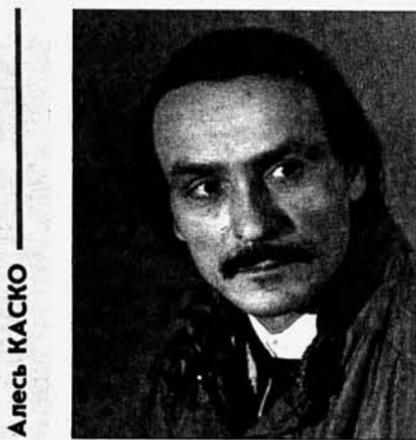
• Перачытваю Бялінскага. Нейкі трэці том — цэлы фаліант 1949-га года выдання — завалюе ў бацькоўскай хаце. Выбраў ягоньня выпадкі супраць Гогала, балазе не так даўно перагортваў і апошняга. Стыль «неістотнага Виссаріона» проста бянтэжыць («обескуражывае»). Сарказм заўсёды ў выйгрышы перад спавядальнасцю, як гардыня перад замірэнем. Чысці ўсё запар, жангліруй красамоўствам! Аднак перавага ілюзорная. Бялінскі, багата цытуючы апанента, і сам не заўважае, як б'е сябе ягоньнімі словамі: «Нет, по мне, уж лучше временное уныние и тоска от самого себя, нежели самонадеянность...»

• Графаман ад крытыкі. Мае ўсе рысы гэтага кшталту: лісучасць і ўсёяднасць, павярхоўнасць і гладкаліс, асцярожлівасць у ацэнках і боязь палемікі пад маскою аб'ектыўнасці. Горш за тое — крытык-прыстасаванец.

• Тактоўнасці, зычлівасці, веданню псіхалогіі добра было вучыцца ў незабыўнага У.Калесніка. Неж на пасяджэнні літаб'яднання чытаў свае патрыятычныя радкі не тое што графаман, а ў простым сэнсе нездаровы псіхічна чалавек, пра што мы, жаўтарыты тады, здагадаліся не адразу. Ён скончыў чытаць і заявіў: ці не паспрыялі б, каб во гэты верш быў змешчаны на сцяне Брэсцкай крэпасці? (Акурат распачыналася рэканструкцыя яе). Уладзімір Андрэвіч знайшоўся праз невялікую паўзу: слухная, сказаў, прапанова, але прыпозненая, бо праект ужо зацверджаны і мы не зможам умяшчацца... Аўтар быў цалкам задаволены, а жаўтарыты перасталі рагатаць між сабою і чарговы раз вялікімі вачыма зірнулі на Настаўніка.

• Снежная, сонечная, сухая зіма, якой не было даўно. Яна вабіла, цягнула блукаць па навакольных вёсках-прыгарадах, палях, пералесках. Спыніўся перад чырвона-белаю графікаю гонкага сасонніку і шчымеў душою: якая прыгажосць! Пакуль не адчуў страшэннай адзіноты. Раней мы стаялі тут з Васілём Сахарчуком, і ён казаў, што хаця б дзеля гэтага характава яшчэ варта пажыць на свеце. А пра жыць толькі год...

• Слушна ў Л.Галубовіча пра выключную ролю балгарскай пазіі для творчасці В.Сахарчука. Праз яе ён выходзіў на еўрапейскія прасторы. Вось і ў падмурак пазіі (або «вершанемы») «Споведзь самотніка» паклаў радкі балгарына, распрацаваўшы

Алесь КАСКО

кнігу, а ўрыўкі, што былі ў «Нашай Ніве», не вельмі ўразлілі.

• Права найбольшага святатства, блюзнерства — памкненне не да слугавання Богу, а, наадварот, зрабіць сваім слугою Яго. Скрозь і паўсюль: дапамажы, злітуйся, ура-туй. І ў дробязі бытавой, і нават у ліхім учынку — дапамажы... Выключна знішчальная іронія на гэты конт у творы XVII ст. нямецкага пісьменніка Г.Грымэльсгаўзена «Авантурнік Сімпліцысымус». Над бурліваю прорваю Рэйна герой-рабаўнік і каецца, і моліцца, і клянецца перарадзіцца, калі выжыве, а пасля нечаканага выратавання замест таго, каб «упасці на калені і падзякаваць Божай добрасці за збавенне і запачаткаваць сваё новае, лепшае жыццё... пачаў так хлуціць, што неба пачарнецца магло» (пераклад В.Сёмухі).

• З вершаў нашых «постмадэрністаў» з іхнім тэзісам: пазіія — гэта гульня, выбіраю тое, што вынікала з двух сур'ёзных матываў, дэкліраваных імі: 1) беларускай пазіі

а і які-небудзь майстар танку ды хоку, нягледзячы на тое, што беларускі згустак-мініяцюра істотна розніцца.

• Пазычны зборнік Міколы Папекі рэдагаваў ажно два гады. Таму што з даволі частымі і працяглымі перапынкамі пасля спрэчак і сварак з-за аднаго якога-небудзь радка або нават слова. Давала мне дыхту Міколава амбітнасць, аднак трываў, бо рыхтаваць у друк было што. І усё ж не меней, чым зборнікам, задаволены тым, што паспрыяў аўтару зрабіцца самакрытыкам.

• Адзін з тых, хто даў рэкамендацыю не маладому ўжо вершаскладальніку, наказваў яму перад пасяджэннем Рады СП: «Ты толькі вершаў не чытай!» Маўляў, зарэзаць могуць. Але той, амбітны, чытаў — і усё роўна «прайшоў», балазе мала хто з радаўцаў услухоўваўся ў бездапаможнае вуркатанне. Гэта праўда: нярэдка прымаем у сябрыну абы-каго і не думаем, мядзведжую паслугу робім і саюзу, і самому чалавеку. Звычайна такія на кожным скры-

Назіранні за белымі воблакамі

З нататнікаў

іранізм Здраўкі Кісёва ў трагізм. Пакінуў пасля сябе арыгінальны твор.

• Каму і ўдаецца падрабіць пачуццё пры нястачы натхнення, дык найперш Міколу Курзеву. Удавая імітацыя — пазнака прафесіяналізму.

• Нярэдка чую ад эстэтаў: якія багатыя выяўленчыя сродкі! Узіраюся ў згаданую карціну, учытваюся ў згаданую кнігу — і праўда: выяўленчыя сродкі ёсць, а твора няма. Духу твора няма.

• Уладзімір Салахін, як прынята лічыць, цудоўны празаік, добры публіцыст і сякі-такі паэт. Трэцяя іпастась мне, аднак, найбольш памятаецца:
*Раздавливая ногой
Отвратительную,
Ползучую,
Жирную гусеницу,
Разве ты знаешь,
Какую бабочку
Ты раздавил?*

Ужо гэтага верша дастаткова, каб не лічыць паэта «сякім-такім».

• Захапляюся тургенеўскімі «Стихотворениями в прозе» і зноў пераконваюся ва ўмоўнасці жанравага падзелу ў літаратуры. Глыбокія перажыванні ў максімальнай суаднеснасці з вобразным словам — вось што яднае ўвесь гэты дыяментавы россып: медытацыю, апаўданне-мініяцюру, замалеўку з натуры, прыпавесць, показку, дзённікавы запіс, нязмушаны афарызм і г. д.

• Калі змест і форма непарыўныя, дык не пазбаўлены сэнсу кожны асобны гук, кожная лінія, адзін які-небудзь чысты колер. І ўсё роўна мы кажам пра з'яву фармалізму, і гэта слухна тады, калі творца пакланяецца не гармоніі думкі, пачуцця і вобраза, а толькі яе верагоднасці; найперш фармалізм — гэта адсутнасць зместу ў самім аўтары.

• Тры кнігі, якія не дачытаў і не дачытаю, бадай, да скону дзён сваіх — гэта «Біблія», «Уліс» Джойса і «Капітал» Карла Маркса.

• «Уліс» чытаю паволі, як чытаюць Біблію, і, як Біблію, часам адгортаю наўздагад, бо паслядоўнае чытанне стамляе, адварочвае. Мне парано да лесу Джойсавы ўскладненасці і даследчыцкія каментарыі да іх. Амаль на кожнай старонцы знаходжу цудоўныя апісанні, думкі, стыльвыя ўзоры і інтэрпрэтацыі. «Вокруг меня насыщенные и насыщающиеся мозги... а во тьме моего ума грузное подземное чудище, неповоротливое, боящееся света, шевелит драконовою чешуей. Мысль — это мысль о мысли».

Чуў, што «Уліс» перакладзены беларусамі ў Польшчы. Цікава, як па-нашаму «насыщенные и насыщающиеся»? Мець бы

яшчэ шмат чаго не стае, 2) далёка не ўсе магчымасці роднай мовы вычарпаны. Адклаўся ў памяці вядомы паліцдром В. Жыбуля, які пашырыў гэтае паняцце ледзьве не да пазмы. І наадварот, ёсць міні-мініяцюры ў І. Сідарука, што таксама ўраджаюць:
*Падаюць дрэвы...
Нават дрэвы...*

У першым выпадку — карпатлівая праца, у другім — імгненная ўспышка, і ў абодвух — зусім не гульнёвасць.

• Чым цяснейшая — да пракруставага ложка — устойлівая форма верша, тым ярчэйшай мусяць быць імгненнасць творчага працэсу, пры якім думка і пачуццё набываюць адпаведныя слоўныя рамкі яшчэ ў душы, а не заганыюцца ў іх на паперы, як пры складанні крыжаванкі. Не даюцца нам хоку, танка, бо мы не жывём імі, не пранізаны іхняй нутраной сутнасцю, хоць усё больш практыкуем. Урэшце, у нашай традыцыі пераважае вольнае пісьмо, у т.л. і ў кароткай форме. Яркі прыклад — квантэмы ды пункціры Алеся Разанава, у якіх аўтар не ўсталявае строгіх рамак, дае свабоду сабе, чытачу і свайму паслядоўніку. Паслядоўні ёсць, яны таксама дасведчанія ва ўсходняй пазіі-філасофіі:
*У двор
Прыляцеў чорны воран.
І у хаце маёй
Цёмна стала.*

Гэты верш берасцейца Лявона Валасюка, думаецца, ухваліў бы не толькі Разанаў,

жыванні казыраюць сваёй прыналежнасцю да прафесіяналаў: вось дакумент, што я — пісьменнік!

• Пасміхаешся з паблажлівасці маладых: ягоньня вершы таксама філасафічныя... Гэтак пра мяне ў друку крытык-пачатковец пасля таго, як перакінуў кладачку агляду ад пачаткоўца-паэта. Што ж, дзякуй і за «таксама»: не скінуты з карабля сучаснасці!

• Стараюся збаўляцца ад «тыповай» бяды ў прозе. Пачнеш мініяцюру — развінаецца ў цыганскую пугу. Такой пошасці няма, здаецца, у маім вершаванні.

• Закасіў апаўданне — кінуў, зрабіў паўпракоса ў пазме — таксама адклаў, узяўся за іншае. Процьма недакошаных дзялянак, а ўжо восень. Стукаю пучкамі па лоб сабе: трэба, лайдак, выкладвацца адразу і цалкам, якія б абставіны ні заміналі. Ды ці астатні раз стукаю?

• Некаторым сябрам, Валодзя Ягоўдзік сярод іх, не падабаецца ў маёй шапцы-загалюўку, што накідаю на выбраныя для друку запісы, слова «назіранні». Нібыта назіраю знарок, як следыць ці юны натураліст, а то яшчэ горш... А гэта ж — ад колішняй звычкі-захаплення пазираць на зменлівыя белыя воблакі з зямлі, запыніць іх таксама зменлівым уяўленнем. Уяўленнем толькі сваім і толькі ў гэтае імгненне.

Імя новае — мэта нязменная

Спектаклем паводле п'есы Аляксандра Астроўскага "Шалёныя грошы" ў пастаноўцы Аляксандра Гарцуева адкрыўся 13 сезон Новага драматычнага тэатра. Відэаважна, што тэатр не зусім новы. Але менавіта пад такой назвай уступае ў новы сезон тэатр, вядомы сталічным глядачам пад назвай "Дзе-я?" Пра сённяшняе жыццё калектыву я папытала ў кіраўніка літаратурна-драматычнай часткі тэатра Людмілы ЛЯВОНАВАЙ.

ставіў вядзель Уладзіміра Салагуба "Бяда ад пшчотнага сэрца". Спектакль названы радком з п'есы "Дазвольце спадзявацца". Абавязкова паставім беларускую казку, ужо нават ёсць прапановы ад нашых аўтараў, напрыклад, ад Васіля Жуковіча, Анатоля Дзялендзіка і інш. Яшчэ раз хачу адзначыць, што новы тэатр працягвае традыцыі старога. Усё роўна прапаганда беларускай культуры, беларускай мовы, беларускіх аўтараў — наша асноўная задача.

— Новы драматычны тэатр даволі такі камерны і, у параўнанні з іншымі драматычнымі тэатрамі краіны, яшчэ зусім малады. Скажыце, калі ласка, як удаецца сапернічаць з іншымі творчымі калектывамі, якім

чынам вядзецца барацьба за глядача?

— А вы ведаеце, на маю думку, у нас спаборніцтва ніякага няма. Нават наадварот — супрацоўніцтва. Рэжысёры і акцёры іншых тэатраў актыўна працуюць з намі. А што да публікі, дык і тут спаборніцтва няма. У нас ужо з'явілася свая сталая аўдыторыя. Амаль на кожным спектаклі аншлагі. Увогуле, мне здаецца, наш тэатр цяпер на ўздыме, на новым вітку. Канечне, быў бы жывы Мікола Трухан, усё было б інакш, але жыццё павярнулася менавіта так. Ды нягледзячы ні на што, наш тэатр здолеў выжыць, і гэта радуе нас.

— Існуе такое меркаванне, што людзі, якія маюць дачыненне да мастацтва, вельмі прымхлівыя. У гэтым сезоне лічба 13 сустракаецца ў вас двойчы: трынаццаты тэатральны сезон і, як вы казалі, у рэпертуары трынаццаты актывуна дзеючых спектакляў.

— Я думаю, ніхто пра гэта нават не задумваўся. Вось я, напрыклад, даволі па-філасофску стаўлюся да ўсяго гэтага. Я жыву ў доме нумар трынаццаты, лічу пры гэтым сябе чалавекам дастаткова шчаслівым у жыцці. Мне здаецца, што трэба проста старацца быць сумленным чалавекам, ставіцца з добром да людзей. А ўсе гэтыя прымхі і забабоны, усе нячысцікі адступаюць перад націскам дабрыні і святла.

Вольга ПАЛЯКОВА

НА ЗДЫМКУ: артысты Н. КАПТОНАВА (Лідзія) і С. ТОУСЦІКАЎ (Дзяцель) у спектаклі "Шалёныя грошы".

— Людміла Анатольеўна, давайце пачнём гутарку з невялікага экскурсу ў гісторыю тэатра.

— Ён пачаў сваю дзейнасць у 1992 годзе ў памяшканні кінатэатра "Радзіма", калі атрымаў статус дзяржаўнага. Карані яго ідуць ад тэатральнай студыі, якая была заснавана ў 1987 годзе таксама пад назвай "Дзе-я?". У канцы 80-х гадоў у Мінску быў тэатральны бум, стваралася шмат маленькіх прыватных тэатраў, тэатраў-студый. Трупы ў такіх тэатрах была дзесяць-пятнаццаць чалавек, і яны былі цалкам пазбаўленыя дзяржаўнай датацыі. Тым не менш, на Беларусі такіх студый было даволі-такі шмат. Толькі ў Мінску каля дваццаці. Навошта я пра гэта распавядаю? Рэч у тым, што з гэтай вялікай колькасці маладых тэатрыкаў на сённяшні дзень выжыў толькі адзін — гэта наш тэатр "Дзе-я?".

— Першым мастацкім кіраўніком тэатра быў Мікалай Мікалаевіч Трухан, і, мабыць, вялікая заслуга ў тым, што тэатр выжыў, належыць менавіта яму!

— Так. Але, на жаль, яго ўжо з намі няма. У 1999 годзе на тэатральным фестывалі "Маладзечанская сакавіца" ў яго здарыўся сардэчны прыступ... Мікола Трухан шмат зрабіў для прапаганды беларускага мастацтва за межамі нашай краіны. Ён вывозіў сваю трупу неаднойчы за мяжу. Напрыклад, на шырокамаштабны тэатральны фестываль у Эдынбург ездзілі тры гады запар: у 1995, 1996 і 1997. Тамы наша дзяржава толькі стала самастойнай, і за мяжой усе ведалі Расію, а Беларусь не ведалі ці ведалі пра яе вельмі мала. Калі нашы акцёры Ігар Падлівальчыў, Ігар Нікалаев хадзілі па фестывальных горадах ў беларускіх нацыянальных касцюмах, то да іх падыходзілі людзі і пыталіся: "Русо? Русо?". "Не, — адказвалі яны. — Беларусо!" І яны тлумачылі, што вось ёсць такая краіна, са сваёй мовай і культурай. Усё гэта было вельмі патрыятычна.

— Тэатр назвалі "Дзе-я!"...

— Назву гэтую Мікола Трухан прыдумаў разам са сваім сябрам і паплекімам Віталем Баркоўскім, які таксама працаваў у нашым тэатры некалькі гадоў. "Дзе-я!... Хто я... Адкуль мае карані..." Мікола Трухан гаварыў, што задача тэатра паказаць беларусу беларуса, паказаць менталітэт і гісторыю нашага народа.

— Доўгі час тэатр мусіў дзяліць памяшканне з кінатэатрам "Радзіма". Але, я ведаю, што нарэш-

це ваша "жыллёвая праблема" вырашылася.

— Так, у студзені 2003 года нам аддалі былы будынак кінатэатра цапкам. Тут быў зроблены рамонт, а цяпер гарвыканкам выдаткаваў грошы, на якія мы праводзім сур'ёзную рэканструкцыю будынка. З адваротнага боку тэатра прыбудоўваецца амаль такое ж памерава памяшканне. У ім будуць добрыя грымёркі, вялікая закулісная частка, месца для дэкарацыі. Мы нават здолелі год таму адкрыць на дадатковай плошчы дзіцячую тэатральную школу, што, дарэчы, упершыню ў нашай краіне, — пры дзеючым тэатры. Не студыя, не гурток, а менавіта школа з пяцігадовым тэрмінам навучання. Мы набіраем дзяцей ва ўзросце 12—13 гадоў. А калі яны скончаць нашу школу, то атрымаюць атэстаты дзяржаўнага ўзору і ўжо змогуць падрыхтаванымі паступаць у вышэйшыя мастацкія навучальныя ўстановы.

— Але гэта ўсё форма, а што дацьчыць напаянення? Я маю на ўвазе рэпертуар тэатра.

— Рэпертуар сёння ў нас дастаткова шырокі: трынаццаць спектакляў "у актыве". Гэта, на мой погляд, добры паказчык, бо трупа ўсё ж маленькая, усяго пятнаццаць чалавек асноўнага складу. І яшчэ вельмі важна адзначыць, што ў гэты сезон мы ўступаем з новай назвай — Новы драматычны тэатр горада Мінска.

— А чаму вы не пакінулі старую назву — "Дзе-я!"

— Вядома, наш тэатр не адмаўляецца ад тых ідэй і той першаасновы, якая была тут закладзена. Але мы не знайшлі такога чалавека, як Мікола Трухан, які б развіваў гэтую тэму: "Дзе-я!.. Хто я!.. Адкуль мае карані!.." Да таго ж, і ў рэпертуары, які раней быў толькі беларускамоўным, з'явіліся спектаклі на рускай мове. Але мы абавязкова будзем папаўняць рэпертуар і п'есамі на роднай мове. Зараз, напрыклад, працуем над спектаклем "Зацоканы апостал" паводле п'есы Андрэя Макаёнка. Яна даўно не ставілася на Беларусі. І вось наш малады рэжысёр Дзяніс Нупрэйчык вырашыў паставіць менавіта гэты твор. Дарэчы, трэба адзначыць, што Міністэрствам культуры сёлета было выдзелена пяць грантаў на пастаноўкі маладых рэжысёраў. І вельмі прыемна, што два з іх дасталіся нашым маладым рэжысёрам — ужо згаданаму Дзянісу Нупрэйчыку і таксама Ігару Пятрову, які будзе ставіць спектакль паводле Бернарда Шоу.

— Было б дзіўна, калі б у вашым тэатры не ставіліся п'есы сучасных беларускіх аўтараў.

— Мы заўсёды актывна супрацоўнічаем з нашымі беларускімі драматургамі. Напрыклад, з Гераргіем Марчуком. У мінулым сезоне паставілі яго п'есу "Чай з вярблюдам". Яшчэ з намі супрацоўнічае Пётр Васючэнка. Мы паставілі яго казку "Новы Калабок", праўда, у нас яна называецца "Новыя прыгоды старых знаёмых". У нашым спектаклі Калабок застаецца жывы і здаровы, ён нясе дабро ў свет і нават абуджае высакароднасць у такіх злыднях, як Воўк і Лісіца. А калі ў Калабка пытаюцца, як яму ўдаецца выжыць у гэтым свеце, дзе ўсе адно аднаго ядуць, ён адказвае, што ў яго ёсць нейкая незвычайная начынка. А якая начынка? Вось гэтая інтрыга захоўваецца праз увесь спектакль. Дзеці і дарослыя з цікавасцю сочаць за дзеяннем і ўсё жадаюць зразумець, што ж гэта за начынка такая. А ў фінале адкрываецца, што гэта проста добрая, адкрытая беларуская душа. Вось такая цудоўная музычная казка. Музыку да гэтага спектакля напісаў наш вядомы кампазітар Алег Залётнеў.

— Я ведаю, што ў рэпертуары вашага тэатра ёсць і спектаклі паводле класікаў рускай літаратуры.

— У канцы мінулага сезона ў нас адбылося некалькі прэм'ераў паводле твораў рускіх аўтараў. Адзін спектакль расказвае пра Вялікую Айчынную вайну, пра блакады Ленінград, пра людзей, якія жылі ў той час, кахалі і змагаюся за сваё жыццё. Гэта спектакль паводле Аляксея Арбузава "Мой бедны Марат", пастаўлены нашым Дзянісам Нупрэйчыкам пад

назвай "Не бойся быць шчаслівым". Раней была прэм'ера "Шалёныя грошы" паводле Аляксандра Астроўскага. Ідэя спектакля: грошы, грошы... — сёння нібы лунае ў паветры. Бізнесменаў шмат вакол і даволі шмат жанчын, якія хочучь нічога не рабіць ў гэтым жыцці, але цудоўна жыць, беручы шлюб з заможным чалавекам. Вось і мы вырашылі паразважаць на гэтую тэму. У якасці рэжысёра быў запрошаны Аляксандр Гарцуев, рэжысёр тэатра імя Янкі Купалы. Ён з задавальненнем узяўся за гэтую работу. Спектакль, думаецца, атрымаўся вельмі сучасны. У цэнтры ўвагі малады чалавек, які сваім розумам і талентам зарабляе вялікія грошы, тым самым дае ўрок усім абібокам: маўляў, грошы трэба ўмець зарабіць, калі ты сумлены чалавек і жадаеш дастойна пражыць жыццё. Спектакль атрымаўся вельмі цікавы. Мы яго любім і нездарма адкрылі сезон менавіта ім.

— Аляксандр Гарцуев — чалавек у тэатральным асяроддзі даволі знакаміты. Ці ўбачым мы яго новыя пастаноўкі ў вашым тэатры?

— У гэтым сезоне мы спадзяёмся працягнуць супрацоўніцтва з ім. Гэта будзе ўжо трэцяй яго пастаноўка ў нашым тэатры. Але пакуль п'еса яшчэ не вызначана канчаткова.

— А работы якіх яшчэ рэжысёраў глядачы ўбачаць на сцэне Новага драматычнага тэатра?

— З прапанавай паставіць шэраг невялікіх твораў Чэхава звярнуўся Барыс Уторай. Дарэчы, гэта будзе не першая яго спроба на сцэне нашага тэатра. У чэрвені ён па-

Нарадзіўся тэатр!

25 верасня прэм'ерай спектакля "Мяшчанскае вяселле" паводле п'есы Б.Брэхта ў Мінску адкрыўся новы тэатр.

"Сучасны мастацкі тэатр" — афіцыйная назва творчага калектыву, сфарміраванага пад мастацкім кіраўніцтвам вядомага ў сталічным арт-асяроддзі Уладзіміра Ушакова. І назва гэтай накіравана адлюстроўваць пэўную эстэтычную праграму, новы напрамак развіцця сцэнічных жанраў, які будзе нараджацца з ідэй, меркаванняў, пошукаў, вынаходніцтваў тэатральнай трупы і яе лідэраў.

Тут існуе рэжысёрская калегія на чале з Міхаілам Лашыцкім, які паставіў "Мяш-

чанскае вяселле". Сярод акцёраў, пераважна ўжо вядомых публіцы сталічных тэатраў і кінагледцам, — Тамара Міронава, Святлана Анікей, Аляксандр Аўчыннікаў ды інш.

Як прызнаўся ў нядаўнім радыёінтэрв'ю У.Ушакоў, выбар п'есы для першай пастаноўкі — прынцыповы, бо гэта не толькі сусветная класіка, але і... сучасная беларуская, ці беларуска-нямецкая драматургія, дзе прадстаўлена тыповае вяселле, з аркестрам, з бацькамі, з пазнавальнымі жыццёвымі сітуацыямі ды ўсялякімі сюрпрызамі, са мноствам вясёлага і нечаканага. Сучасны

мастацкі тэатр мае намер гаварыць са сваім глядачом сённяшняй мовай, але гаварыць даходліва і з добрым гумарам, імкнучыся да ўзаемаразумення. Таму ў новым рэжысёрскім працытанні тут неўзабаве паўстануць творы У.Шэкспіра, У.Караткевіча, А.Макаёнка.

Ёсць задума з часам стварыць у калектыве два тэатры: жаночы ды мужчынскі. Прычым, у рэпертуары мужчынскай трупы, дзе акцёрам давядзецца граць і ролі цудоўных герайнаў, будуць выключна спектаклі, пастаўленыя рэжысёрам-жанчынай, прынамсі, Кацярынай Агароднікавай. Адпаведна, у жаночым

тэатры, дзе прадстаўніцам пшчотнай паловы чалавецтва трэба будзе пераўвасабляцца ў самых мужных персанажаў, рэжысурай зоймецца М.Лашыцкі. Эксперымент? Але ж як тут не ўспомніць гістарычныя традыцыі японскага, англійскага тэатраў ці яшчэ — выкананне ролі Гамлета вялікай Сарай Бернар!

Немалаважна, што нованароджанаму тэатру не давядзецца рабіць першыя крокі ў становішчы бадзяжнай трупы ці бядоўнага "арандатара": дэбют адбыўся "пад сваім дахам", па вул. Кастрычніцкай, 5, дзе ў будынку канцэртнай залы "Мінск" тэатр заняў так званую Малую залу. Тут каля 250 глядацкіх месцаў. І, як паказалі прэм'ерныя спектаклі, крэслы гэтыя пуставаць наўрад ці будуць.

Я.КАРЛІМА

А што ў кінашоце?

“Адкрытая прастора”

Рэжысёр фільма Кевін Костнер узначальвае спіс актёраў, якія тут здымаліся. Іншыя выканаўцы роляў — Роберт Дзювал, Дзіега Луна, Анэт Бенінг, Майкл Гэмбан.

“Рыцары дзікага Захаду” пасвяць сабе сваю жывёлу, а ў гэты час у маленькім гарадку, які трапіўся на іхнім шляху, шэрыф вырашыў супыніць дзейнасць незалежных пастухоў: тыя перашкаджаюць яго ўласнаму бізнесу. Жыхары Хармонвіля (гарадка Гармоніі) не спяшаюцца ўлазіць у баявыя праекты начальства, бо ва ўсіх ёсць чым заняцца і ніхто не хоча, каб яму заміналі. Адным трэба шакалад імпартаваць з Бруселя, другім — будаваць жылло, трэцім — гадаваць дзяцей. Але каўбоі, якія не жадаюць нідзе “пускаць карані”, не карыстаюцца папулярнасцю ў працавітых хармонвільцаў: незалежнасць лічыцца ў іх заразаю, што зыходзіць ад свабоды. А ўсялякая зараза нядобрая.

Так з самага пачатку К.Костнер прапануе новае прачытанне гістарычных рэалій. У фільме сцёртыя межы паміж “добрымі” і “дрэннымі” перад грахам забойства. Зразумела, кожны гатовы трактаваць тую папраўку ў Канстытуцыю, што абараняе палажэнне наконт аховы сябе і сваёй маёмасці пры дапамозе вогнестрэльнай зброі. Галоўны станочны герой — пастух Чарлі — пакутуе ад свайго мінулага, у якім ёсць і ўцёкі падманшчыка ягонай сям’і, і салдацкая залежнасць ад паху крыві, якую трэба пускаць і пускаць. Толькі адны “крывапускальнікі” могуць спыніцца (як ён, Чарлі), а іншыя — не. Вось вам і новае прачытанне праблемы.

“Басейн”

Рэжысёр — Франсуа Азон. У ролях: Шарлота Рэмплінг, Людзівін Санье, Чарлз Дэнс.

Аўтар дэтэктываў англічанка Сара Мортан (героіня Ш.Рэмплінг) прыязджае з Лондана ў французскі Праванс, у дом свайго выдаўца і даўняга каханка. Письменніца ў творчым крызісе: ёй надакучылі прэсныя сюжэты пра злачынствы ў дажджлівай Англіі. Хочацца апісваць душэўныя

перыпетыі, парыванні жарсці.

Утульна-прыгожая сядзіба ў Правансе дазваляе ёй нават больш, чым чакалася: толькі-толькі Сара Мортан сканцэнтравалася на новым тэксце, як у доме з’явілася Жулі — сапраўдная героіня яе новага твора. Гэта маладая асоба (у яе ролі знялася Л.Санье), якая развіталася са сваёй цнатлівасцю хутэй за ўсё яшчэ ў калысцы, — дачка выдаўца. У яе вакацыі. Хаця наўрад ці яна напружвалася ў навучальны час. Жулі адкрывае вочы Сары Мортан на радасці і жаданні цела: ад сонечнай ванны да сексу з выпадковымі партнёрамі. Ды тут дзяўчына нечакана забівае свайго каханка. Спецыялістка па дэтэктывах вырашае дапамагчы ёй пазбавіцца трупам...

Гэты фільм — прыклад “класічнага” Азона.

“Антыкілер-2”

У гэтай стужцы рэжысёр Ягор Канчалюўскі зняў Гошу Куцэнку, Любоў Талкаліну, Аляксея Серабракова, Вячаслава Разбгаева, Сяргея Шакурава, Сяргея Векслера ды інш.

Падчас баявой аперацыі ў адной з гаражных кропак Расіі байцы-спецназаўцы захопліваюць і перапраўляюць у Маскву чачэнскага палявога камандзіра. Неўзабаве ў расійскай сталіцы пачынаюць адбывацца падзеі з шэрагу

фантастычных — кшталту збіцця Крэста (С.Шакураў) у яго ж уласным офісе і знікнення “воровскага общака”. Такім вольным прывабным чынам нейкія гарачыя каўказскія хлопцы (а на самрэч — сыны ўзятага ў палон камандзіра) далучаюць маскоўскіх аўтарытэтаў да свайго плану па вызваленні вязня-чачэнца з няволі.

Усё гэтак і атрымалася б, калі б не вядомы ўжо нам, глядачам, Ліс (Г.Куцэнка), які стаў у іх на дарозе з мабільным тэлефонам кампаніі “Panasonic”. Пры дапамозе гэтага цуду-тэлефона Ліс выратаўвае жонку ад патэнцыяльнага гарэма, а Крэста — ад канчатковай страты самапавагі, сталіцу — ад тэрарыстаў, свет — ад зла. Вось так: ні больш ні менш!

Мікола АДАМ

Джані Радары (1920 — 1980) — вядомы італьянскі пісьменнік, навелы, казкі і апавесці якога перакладзены на мноства моў і выдадзены ў мільёнах асобнікаў. Удзельнік антыфашысцкага руху Супраціўлення ў гады вайны, Радары не абмінуў партызанскую тэму. Курорт у Чэзенатыка вядомы цяпер сотням беларускіх дзяцей, якіх запрашаюць туды штолета гуманітарныя арганізацыі. Творчасць Радары належыць усяму свету.

Джані РАДАРЫ

Калодзеж у Кашына П’яна

На сярэдзіне шляху ад Сароны да Лен’яна на ўзлеску знаходзілася вёска Кашына П’яна, якая мела толькі тры двары. Там жылі разам адзінаццаць сем’яў. У Кашына П’яна быў адзін калодзеж на ўсіх. Але дзіўны калодзеж, таму што катушка для вярочкі была, а вярочкі або ланцуга не было. Кожная з адзінаццаці сем’яў мела сваё вядро з вярочкай. І той, хто прыходзіў па ваду, прывязваў вярочку да катушкі і апускаў вядро ў калодзеж. Выцягнуўшы вядро, ён адчэпляў вярочку і хаваў яе ў сябе ў хаце. Адзін калодзеж і адзінаццаць вярочак. А калі не верыцца, спытайце самі, і вам раскажуць, як раскажамі мне. Што тыя адзінаццаць сем’яў не жылі ў згодзе і замест каб разам купіць добры ланцуг і прычапіць яго на патрэбу ўсім, засмечвалі калодзеж брудам і трэскамі.

Пачалася вайна, і мужчыны Кашына П’яна пайшлі ў войска, строга загадаўшы сваім жонкам сярод іншага, каб прыглядалі за сваімі вярочкамі.

Потым прыйшлі немцы, мужчыны былі далёка, жанчыны баяліся, але ўвесь час хавалі свае адзінаццаць вярочак.

Аднойчы вясковы хлопчык пайшоў у лес па сухое галлё і пачуў у хмызняку стогны. Гэта быў партызан, паранены ў нагу. Хлопчык пабег і паклікаў маці. Жанчына напалохалася, скапілася за галаву, а потым сказала: — Аднясём яго да нас і схаваем. А хто-небудзь далёка дапаможа твайму бацьку-салдату, калі здарыцца бяда. Мы не ведаем нават, дзе ён і ці жывы.

Яны схавалі партызана ў свіране і паклікалі доктара, сказаўшы, што захварэла старая бабуля. Іншыя жанчыны Кашына П’яна, аднак, бачылі бабулю яшчэ раніцай жывую і здаровую і запозрылі нейкую таямніцу. Не прамінула і дня, а ўся Кашына ўжо ведала пра параненага партызана ў свіране. А нейкі стары сказаў: — Калі даведваюцца немцы, то прыйдуць сюды і пазабіваюць нас. Мы ўсе кепска скончым.

Але жанчыны разважалі інакш. Яны думалі пра сваіх мужоў. Уздыхалі і думалі, што тыя таксама, можа, недзе далёка параненыя і павінны хавацца. На трэці дзень адна жанчына прынесла свіную кілбасу, якую толькі што зрабіла. Яна аддала яе Катарыне, той, што схавала партызана, і сказала: — Яму, бедненькаму, трэба набірацца моцы. Дай яму гэтую кілбасу.

Потым прыйшла другая жанчына з бутэлькай віна, потым трэцяя з воркам крупы для кашы, потым чацвёртая з шматком сала. І да вечара ўсе жанчыны вёскі пабылі ў Катарынінай хаце, убачылі партызана і аддалі яму свае гасцінцы, выціраючы слезы.

І ўвесь час, пакуль гаілася ягоная рана, усе адзінаццаць сем’яў Кашыны апекаваліся партызанам, як уласным сынам, і дзяліліся апошнім.

Партызан ачуняў, выйшаў на двор пасядзець на сонейку, убачыў калодзеж без вярочкі і

страшна здзівіўся. Жанчыны чырванелі, тлумачычы, што кожная сям’я мае сваю вярочку, але не маглі яго пераканаць. Яны павінны былі б расказаць пра сваю ўзаемную варожасць, але яе ўжо не было, таму што яны пакутавалі разам і разам дапамагалі партызану. Яны яшчэ не зразумелі таго, што сталіся сяброўкамі і сёстрамі. Што не было больш сэнсу мець адзінаццаць вярочак.

Тады яны вырашылі купіць ланцуг на грошы ўсіх сем’яў і прычапіць яго. Так і зрабілі. А партызан дастаў першае вядро вады і гэта было, як урачыстае адкрыццё помніка.

Тым жа вечарам партызан, які зусім выздаравеў, пайшоў у горы.

Блакiтны светлафор

Аднойчы са светлафорам, які стаіць у Мілане на Саборнай плошчы, пачалі адбывацца дзіўныя рэчы. Усе ягоныя ліхтары адразу засвяціліся блакітным колерам, і людзі больш не ведалі, як пераходзіць вуліцу.

Пераходзіць або не пераходзіць? Стаяць або не стаяць?

Усімі сваімі ліхтарамі ўва ўсе канцы светлафор пасылаў блакітныя сігналы. Настолькі блакітныя, што неба над Міланам не бывае такім блакітным. Нічога не разумеючы, шафёры шумелі і гудзелі, матацьклісты ціснулі на газ, а самыя тоўстыя пешаходы крычалі: — Вы не ведаеце, хто я такі!

Гумарысты падкідвалі жарцікі: — Зялёны колер з’еў начальнік паліцыі, каб зрабіць сабе дачу на вёсцы.

— А чырвоны забралі, каб пафарбаваць персікі ў Джарзіні.

— А з жоўтым ведаеце, што зрабілі? Разбаўляюць аліўкавы алей.

Урэшце прыйшоў пастарункавы, устаў на скрыжаванні і пачаў рэгуляваць рух. Другі пастарункавы разабраў каробку светлафора, каб напавіць дэфект. Ён выключыў ток.

Перш чым згаснуць, светлафор паспеў падумаць:

— Небаракі! Я ім сігналіў: дарога ў неба адкрыта. Калі б яны зразумелі мяне, то зараз бы змаглі лятаць. Відаць, ім не хапіла смеласці.

Карусель у Чэзенатыка

Аднойчы ў Чэзенатыка на беразе мора паставілі карусель. На ёй былі шэсць крыху палінялых ружовых джыпаў, для дзяцей з больш сучасным густам. Чалавечак, які рукамі круціў карусель, быў маленькі, хударлявы, смуглявы, з тварам такім, нібыта ён еў праз два дні на трэці. Увогуле, гэта была не абыякая карусель. Яна прыцягвала дзяцей, нібыта была зроблена з шакаладу. Яны ўвесь час зачаравана тоўпіліся вакол яе і кленчылі дазволу пакатацца.

— Што вам тая карусель, мёдам нашмаравана ці што? — казалі маці. І прапаноўвалі дзецям: — Пойдзем паглядзім на

дэльфінаў у канале. Пойдзем у кавярню, дзе можна пакупацца на канале.

Безвынікова: дзеці хацелі на карусель.

Аднойчы вечарам стары сеньёр пасадзіў унука ў джып, а потым сам залез на карусель і ўсеўся ў сядло драўлянага каня. Яму было нятульна, ягоныя доўгія ногі віселі над зямлёй, ён смяяўся. Але, як толькі чалавечак пачаў круціць карусель, стаўся цуд: стары сеньёр у адно імгненне ўзняўся над хмарачосам Чэзенатыка, ягоны конь ляцеў галопам у паветры, трымаючы храпу насустрач нябёсам. Сеньёр паглядзеў уніз і ўбачыў усю Раманью, потым усю Італію, потым усю Зямлю, якая аддалялася пад капытамі каня і скоро стала маленькай іскаркай, што круцілася, круцілася, паказваючы адзін за адным кантыненты і акіяны, намалёваныя нібыта на географічнай карце.

— Куды гэта мы ляцім? — спытаў сам сябе стары сеньёр.

У гэты момант яго абагнаў уначак, які сядзеў за рулём старога, крыху палінялага ружовага джыпа, што ператварыўся ў касмічны карабель. А за ім чарадой ўсе астатнія дзеці, спакойныя і ўпэўненыя на сваёй арбіце, як тыя спадарожнікі.

І карусельны чалавечак быў тут. Чулася таксама мелодыя пласцінкі, гэткая непрыгожая: тра-ля-ля. Кожны сеанс на каруселі працягваўся, пакуль не скончыцца пласцінка.

— Дык гэта чарадзеіства. — кажа сам сабе стары сеньёр. — Гэты чалавечак, мабыць, чарадзеі.

І яшчэ падумаў: — Пакуль іграе пласцінка, мы адзін раз абляцім Зямлю і тады паб’ём рэкорд Гагарына.

Касмічны караван праляцеў над Ціхім акіянам з усімі яго астраўкамі, над Аўстраліяй, дзе скакалі кенгуру, над Паўднёвым полюсам, дзе мільёны пінгінаў задралі насы ў неба. Але не ставала часу падлічыць іх, на іхнім месцы з’явіліся амерыканскія індзейцы, якія давалі дымавыя сігналы. А вось хмарачосы Нью-Йорка, а потым самотны хмарачос у Чэзенатыка. Пласцінка скончылася. Стары сеньёр разгублена азірнуўся навокал: ён зноў быў на старой, ціхамірнай каруселі на беразе Адрыятыкі, а смуглявы, хударлявы чалавечак асцярожна, без штуршкоў тармазіў яе.

Стары сеньёр, хістаючыся, сышоў уніз.

— Ведаеце, — сказаў ён чалавечку. Але той не паспеў адказаць яму. Наступная чарада дзяцей рассялася на конях і джыпах, і карусель паляцела ў новы віток вакол Зямлі.

— Паслухайце... — зноў пачаў стары сеньёр крыху раззлавана.

Але чалавечак нават не зірнуў на яго. Ён штурхнуў карусель, па крузе закруціліся вясёлыя твары дзяцей, якія шукалі ў натоўпе бацькоў. А тыя сталі шчыльнымі колам, усе з падбадзёрваючымі ўсмешкамі на вуснах.

Дык сапраўды чараўнік гэты чалавечак за два грошы? А гэтая ламака, што круціцца пад гугнявае тра-ля-ля, — чараўная карусель?

— Пайшлі адсюль, — заключае стары. — Лепш не раскажываць нікому. Можа, будучы смяяцца ў мяне за спінай і кажаць: “А ён не ведаў, што ў такіх гады небяспечна катацца на каруселі, бо здані здаюцца”.

Пераклад з італьянскай Валеры БУЙВАЛ

Gianni Rodari. Favole al telefono. Torino, 1962.

Шмат у каго з нас ёсць Яна — самая мілая, любая і дарагая сэрцу Вёска. Нездзе там, за спавітымі туманамі шляхамі-пуцявінамі, яна тужліва ўглядаецца ў далеч вачамі-вокнамі роднай хаты, каб, барані Божа, не прапусціць нашага з'яўлення на далаглядзе і радасна рыпнуць старымі завесамі на дзвярах: дачакалася!..

Увёскі, пра якую хачу раска-
заць я, і назва мілагучная —
Мілашова. Гэта на Віцеб-
шчыне, па дарозе з Міёр у

1862 годзе Яўгенам Мілашам у
знак самоты па заўчасна памер-
лай каханай жонцы. У савецкія
часы перажыла капліца пару

рэшткамі магутнай мураванай
лядоўні ў ліпняку...

Захаваліся ўспаміны пра Яўге-
на Мілаша, напісаныя шляхціцам

свіціцца дзюркамі будынак "ста-
рой" школы.

Багатая гісторыя, захаваная
архітэктура, маляўнічыя мясціны
робяць магчымым стварэнне ў
Ідолта-Мілашове найцікавейшай
турыстычнай зоны. Распрацава-
ны і фактычны матэрыял — кра-
язнаўцам, кіраўніком гуртка
"Арганаўты мінулага", настаў-

Ідолта-Мілашова — адна толь-
кі з кропак на карце Беларусі.
Пры пільным узіранні яна шчо-
дра дзеліцца сваімі багаццямі
з людзьмі зацікаўленымі і
сведчыць пра тое, што кож-
ная з нашых самых мілых вё-
саў беражэ ў сваім сэрцы
столькі цікавага, таямнічага,
рамантычнага, што з лішкам

Самая мілая вёска

Друю, якраз на пад'ездзе да
славурых Браслаўскіх азёраў.
Знакам, што пара спыніцца, па-
служыць прыгожы касцёл пры
дарозе. Ён пабудаваны ў 1939
годзе, працаваў усе гады за са-
вецкім часам і выдатна захаваны.
Мілашова месціцца ў надзвычай
маляўнічай мясціне, над возе-
рам, якое сваёй формай нагад-
вае лічбу "восем". На супраць-
леглым беразе — вёска Ідолта,
даўнейшы фальварак, які ў гіста-
рычных крыніцах часта называ-
ецца Дубровай.

Ідолта-Мілашова ўпершыню
згадваецца ў дакументах XVI
стагоддзя. З 1725 па 1824 гады
гэтай мясцовасцю валодалі Са-
пегі. Падчас далучэння нашага
краю да Расійскай імперыі ўся
шляхта павінна была прысягнуць
на вернасць імператрыцы Каця-
рыне II пад пагрозай канфіскацыі
маёнткаў. Але Францішак Сапе-
га, як і многія іншыя магнаты, ад-
мовіўся ад прысягі, а маёнткі
свае прадаў за бясплату. Так
уладанні Сапегі ў Друі і яе ва-
коліцы сталі належаць Іосіфу
Мілашу. Яго сын Яўген і распа-
чаў будоўлю фальварка на тэры-
торыі, дзе месціцца сучасныя
Ідолта-Мілашова. Як бачна, ад
прозвішча ўладальніка і назва
вёскі — Мілашова.

Паміж сабой вёскі Ідолта і
Мілашова звязаныя драўляным
мастком, які перакінуўся з бера-
га на бераг у самым вузкім мес-
цы возера, на "перашыўку".
Там, на Ідолцім беразе, на
паўвостраве, атуленым колам
стогадовых ліп, стаіць капліца,
фамільная ўсыпальніца паноў
Мілашаў. Пабудаваная яна ў

прыніжэння і гвалту, калі ў яе бя-
лютых сценах захоўвалі ўгнаенні,
а чарапамі з разрабаваных тру-
наў мясцовыя блазны гулялі ў
футбол. У дзевяностых мінула-
га, дваццатага стагоддзя капліца
адрамантавана, адноўлена —
прыжыццёвымі стараннямі бы-
лога пробашча Ідолцкага касцё-
ла Антонія Ляся і парафіяй. Ця-
пер там утульна ад рознакаля-
ровых вітражоў, цёплага святла
свежагабляваных дошак і ма-
літваў вернікаў, якія збіраюцца
на імшу то ў касцёл, то ў
капліцу.

Адначасова з капліцай пабу-
даваны і сядзібны дом у Ідолце,
які захаваўся да гэтага часу. Служ-
ачы канторай, бібліятэкай, клуб-
ам і лабараторыяй мясцовай га-
спадарцы, паціху гібее і пры-
ходзіць у заняпад, бо некалькі
дзесяцігоддзяў запар ім толькі
карыстаюцца, а клапаціцца пра
яго захаванне няма жадання ды
сродкаў ва ўладальнікаў — бы-
лога саўгаса "Міёрскі", сённяш-
няга УП з такой самай назвай.

Але, нягледзячы на запусцен-
не, Ідолта-Мілашова і сёння за-
стаецца музеем пад адкрытым
небам. Тут, наперакор бязлітас-
наму часу і нядбайнасці людзей,
захаваліся фальварак, якім ён
быў раней: з "летняй" рэзідэн-
цыяй-лецішчам — драўляным до-
мам — на самым беразе возе-
ра; з ліпняком — паркам пейза-
жнага тыпу; з велічнымі гаспа-
дарчымі пабудовамі, упрыгожаны-
мі "разынкавай муроўкай";
сістэмай сажалак і каналаў са
шлюзамі для асушэння нізіны, у
якой пабудавана сядзіба; з
домікамі, дзе жыла прыслуга; з

Зыгмунтам Гузам, уладальнікам
двара Канстанцыянава ля Друі:
"Быў гэта чалавек сціплы, пра-
цавіты. Пакінуў пасля сябе най-
лепшыя ўспаміны сярод мясцо-
вага люду. Сялян сваіх шанавалі,
ніколі з імі спрэчак не меў. Дзя-
куючы яго гаспадарліваасці сяляне
Мілашоўскай воласці былі бага-
цейшыя за іншых. Унукі тых ся-
лян скончылі не толькі сярэдняю
школу, але і вучыліся ў вышэй-
шых. Між іх былі святары, дакта-
ры, вайскоўцы. Многія з іх
загінулі падчас сусветных вой-
наў, на Салаўках або ў Катыні
падчас сталінскіх рэпрэсій."

У Мілашове, на высокай гары
над возерам, стаіць "старая"
школа. Капісьці, паслухаўшыся
просьбы сялян, пан Яўген Мілаш
выдзеліў лес на яе пабудову, а
сяляне будавалі талакой. І кра-
савіка 1873 года ў Мілашове ад-
былося ўрачыстае адкрыццё на-
роднага вучылішча. З гэтага дня
і бярэ пачатак свой сённяшняй
Мілашоўскай базавая школа.

Сярод выпускнікоў гэтай шко-
лы — Язэп Малецкі, урач, дзееч
нацыянальна-вызваленчага руху;
Яўген Аніска — настаўнік, удзель-
нік вызваленчага руху ў дваена-
най Польшчы, генерал Чырвонай
Арміі Садоўскі, святары К. Смоль-
ка, Гайлевіч.

Падчас баёў у Вялікую Ай-
чынную за пазіцыі ля згаданых
вёсак адзін з байцоў, Віктар
Аляксеевіч Бабічаў за адвагу і ге-
раізм атрымаў званне Героя Са-
вецкага Саюза.

І, урэшце, хочэ адзін вельмі
цікавы факт з гісторыі вёскі. З
роду Мілашаў, якім капісьці на-
лежалі тутэйшыя землі, фальва-
рак, паходзіць вядомы фран-
цузскі паэт Аскар Мілаш і паэт,
празаік, публіцыст, пераклад-
чык, лаўрэат Нобелеўскай прэміі
Чэслаў Мілаш. Ён цікавіўся жыц-
цём і дзейнасцю сваякоў, і для
напісання кнігі "Пошук Айчыны"
ім былі выкарыстаны факты з
гісторыі нашых краёў; ён вывучаў
ўспаміны Зыгмунда Гуза.

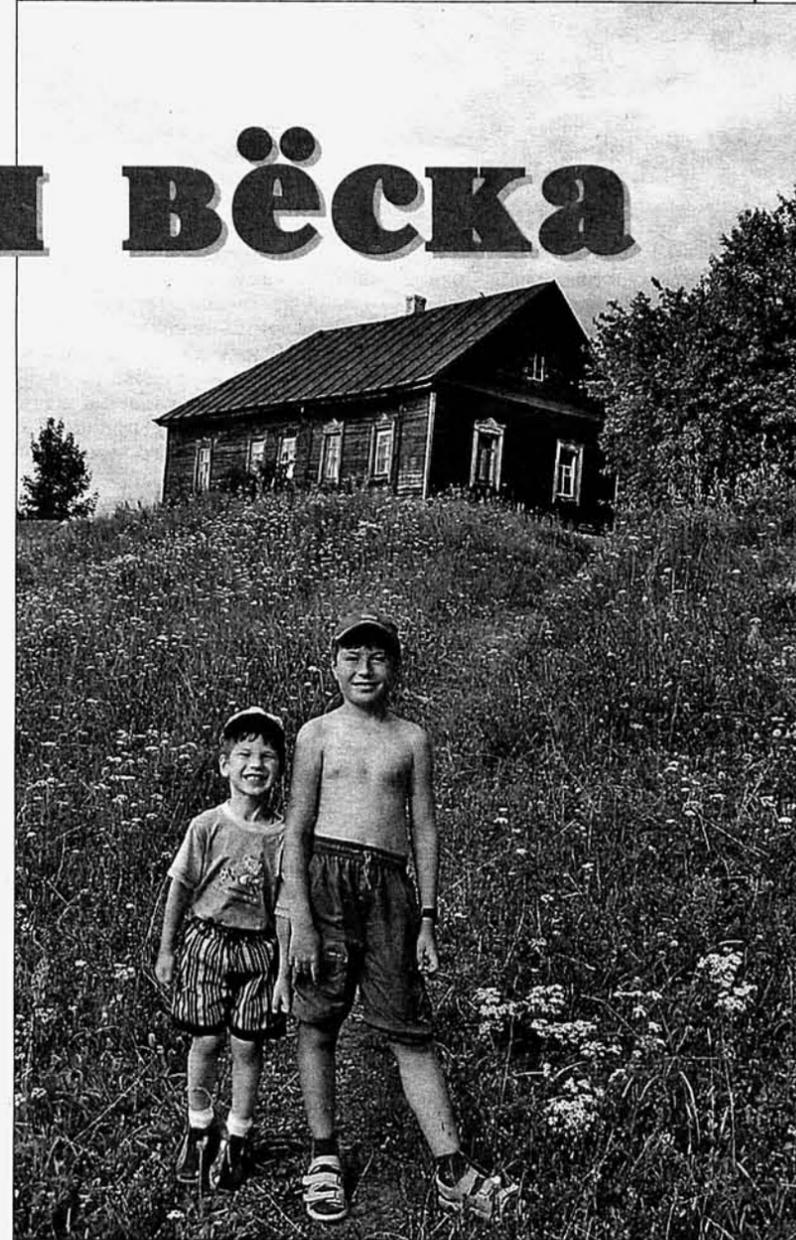
...Сёння Мілашова — не-
вялікая, у трыццаць двароў, вё-
сачка. Частка хат, як і паўсюдна
па беларускіх вёсках, пустуе.

Значна большае паселішча
Ідолта, якому мясцовыя людзі
даўно дадалі другую назву:
"Цэнтра". Гэта таму, што за са-
вецкім часам тут заўсёды мес-
ціўся цэнтр саўгаса "Міёрскі"
(зараз гэта УП "Міёрскі").

У вёсках, размешчаных адна
на супраць другой на берагах
маляўнічага возера, адна гіста-
рыя, адзін лёс. Мастком, пе-
ракінутым праз перашыёк, пра-
кладзены бліжэйшы для вя-
скоўцаў шлях з работы — на ра-
боту; у школу, медпункт, ма-
газін...

Але гэтым летам зламаўся,
абрушыўся мост, адразу па-
доўжыўшы маршруты вя-
скоўцаў на некалькі кіламетраў.
Не спяшаюцца яго рамантаваць.
Грошай і жадання ў гаспадаркі —
няма.

А, можа, найперш няма
звычайкі берагчы тое, што маем.
Гібее паціху фальварак; пры-
ходзіць у запусценне ліпняк;

нікам гісторыі СШ №3 г. Міёры
Вітольдам Антонавічам Ермалён-
кам і Альфрэдам Францавічам
Тычкам, былым настаўнікам Мі-
лашоўскай школы. У Мілашове
працягвае дзейнічаць касцёл; на
паўвостраве красуе адноўленая
капліца. У школе ёсць невялікі
этнаграфічны музей. Ужо няма-
ла, каб турыстаў вазіць. А каб
яшчэ адрамантаваць, не даць
загінуць пабудовам фальварка!..

Усё ў нас ёсць. Справа толькі
за свядомасцю, за асэнсаван-
нем таго, што маем, якім
скарбам валодаем.

хопіць усім аматарам даўніны.
Апошнім часам пачалі многа
гаварыць пра развіццё турызму
на вёсцы, сёе-тое робіцца ў гэ-
тым накірунку. Хочацца спадзя-
вацца, што пачаты рух набудзе
моц, і мы, сучаснікі, зможам
сплаціць даўгі сваім "маленькім
радзімам", памагчы набыць ім
"другое дыханне".

Каб не тужліва, а радасна
глядзела на дарогу вачамі-во-
кнамі родных хат вёска.

Алена МАСЛА
Фота аўтара

Беларуская школа. Питанні і адказы

"Адукацыя — адзін з асноўных элементаў развіцця грамадства. Усе жыццё чалавек свядома ці не свядома вучыцца, а калі вымаўляе слова "вучоба", то адна з першых асацыяцый — школа... Як шмат звязана з гэтым словам у жыцці кожнага з нас. Ды і то, па вялікім рахунку, кожны амаль усе жыццё звязаны са школай як вучань, бацька, настаўнік, чыноўнік адукацыі ці навуковец. А, можа, проста нераўнадушны чалавек, для якога камфорт і выніковасць адукацыі — не пустыя словы? Вось я і вырашыў па меры сіл дапамагчы ўсім тым, каго цікавяць адукацыя, школа і праблемы, з гэтым звязаныя. Тым больш, што пасля з'яўлення сеткі Інтэрнет гэта аказалася рэальна магчымым," — такімі словамі адкрывае сайт "Беларуская школа" (school.iatp.by.) магістр педагогічных навук Андрэй Капасоўскі (E-mail: ArviD@ring.by.).

Гэты новы, "пробны" і таму ў многім яшчэ недасканалы, але разам з тым патрэбны і цікавы сайт створаны з мэтай дапамогі і падтрымкі настаўнікам, вучням, бацькам і ўсім зацікаўленым пытаннімі школьнай адукацыі.

Тут ёсць ці не пятнаццаць тэматычных рубрык, адрасаваных, напрыклад, школьнаму кіраўніцтву, класнаму кіраўніку, школьнаму псіхологу. Асобна размяшчаюцца матэрыялы заканадаўства, звязаныя з навучальным працэсам, навіны ў сферы адукацыі, асвятляюцца пытанні працаўладкавання для педагогаў і многае іншае.

Зразумела, найбольш змястоўнымі з'яўляюцца рубрыкі "Настаўніку", "Вучню", "Бацькам". У першай з іх можна даведацца больш пра дзесяцібальную сістэму

ацэнкі ведаў, тэматычнае планаванне, азнаёміцца з аўтарскімі распрацоўкамі адкрытых урокаў па розных прадметах, пабачыць універсальны план-схему аналіза ўрока, азнаёміцца з рознымі публікацыямі і г.д. Не забытымі аказаліся і маладыя педагогі. Спецыяльна для іх у аддзеле падрыхтоўкі і правядзення ўрокаў у аддзеле адукацыі з сучаснымі патрабаваннямі. Асобна і даволі грунтоўна на сайце асвятляецца пытанне: "Навошта Інтэрнет можа спатрэбіцца настаўніку?"

Для вучняў тут ёсць багатая калекцыя гатовых сачыненняў і рэфератаў, а таксама прапануецца дапамога ў іх напісанні, тэсты і саборніцтвы. Цікаваю для сябе інфармацыю могуць знайсці вучні выпускных класаў, кожны зробіць для сябе адкрыццё, калі азнаёміцца з матэрыяламі раздзела "Твае правы: канвенцыя і закон аб правах дзіцяці" і інш.

Для бацькоў несумненна карысным будзе прачытанне матэрыялаў, звязаных з псіхалагічнымі праблемамі навучання: з адаптацыяй дзіцяці ў калектыве, адносінамі паміж настаўнікамі і вучнямі, дзедацца, ці можна абмяркоўваць настаўніка і г.д.

На вялікі жаль, наша педагогіка не заўсёды актыўна і аператыўна адгукаецца на актуальныя пытанні часу. Але зараз з'явілася магчымасць абагуліць і як мага шырэй ахапіць багацейшы вопыт, назпашаны настаўнікамі беларускай школы. Акрамя таго, кожны, хто жадае, можа ўзяць удзел у гэтым працэсе.

Наталля ДЗЯНІСАВА

Прыгажуні з фальклорнага ансамбля СШ-77 г. Мінска.

Фота А. Патапенкі

Дзякуй, Жыццё!

Я захапляюся табой,
Жыццё!
Як сонца промнем
мякка лашчыць рукі,
Ты шыра песціш
кожны крок
мой пругкі —
Ахоўваеш ад бед
сваё дзіцё.

Я "Дзякуй!" крыкну
Лёсу за асцё,
За колас залаты
і пах салодкі,
Чым прагна дыхаю
ў час нялёгка,
Надзеяй ахінаючы быццё...

Жаданне

Я хачу апынуцца
на вяршыне гары
І пабачыць навокал
бязмежнае мора...
Каб душою наблізіцца
да нябеснага Майстра,
Я хачу апынуцца
на вяршыне гары.
Я веру, што здзейсніцца
даўня мары —
Да Праўды адчыняцца
дзверы.

Я хачу апынуцца
на вяршыне гары
І пабачыць навокал
бязмежнае мора...

Вольга САМОНАВА,
навучэнка 11-га класа
ліцэя № 1 г. Віцебска.

"Ад А да Я — з гісторыі буквары"

Пад такой назвай у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры прапануецца выстава, якая дапаможа зазірнуць у мінулае і прасачыць гісторыю буквары з XVI ст. па сённяшні дзень.

У гэтай экспазіцыі кожны знайдзе штосьці цікавае для сябе. Педагогі атрымаюць магчымасць параўнаць сучасныя і мінулыя метады навучання грамаце. Дарослыя, якія прывядуць у музей дзяцей, змогуць узгадаць свае школьныя гады і знайсці свой першы буквар. Школьнікам цікава ўбачыць падручнікі, па якіх вучыліся іх бацькі, вучнёўскія прылады і школьную форму розных часоў.

Малодшым дзецям таксама не сумна на гэтай выставе. Для іх створана гульнёвая пляцоўка, дзе можна ўзяць удзел у цікавых конкурсах. Акрамя матэрыялаў з фондаў музея, на выставе прадстаўлены экспанаты з Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі, Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Аўтары выставы — супрацоўнікі навукова-экспазіцыйнага аддзела Ірына Лупашка і Вольга Чурыпа імкнуліся стварыць такую атмасферу на экспазіцыі, каб у наведвальнікаў музея была магчымасць крок за крокам прайсці ад першых этапаў асваення пісьма ў даўняе час і параўнаць, як змяніўся працэс навучання грамаце на працягу гадоў да сённяшніх дзён. І разам з мастаком Генадзем Чыстым, які афармляў гэту выставу, яны зрабілі такую спробу.

Адметным экспанатам на выставе з'яўляецца, безумоўна, сам буквар.

Да з'яўлення першых буквароў для навучання выкарыстоўваліся спецыяльныя дошчачкі, берасцяныя шыткі з алфавітам. Пазней авалоданню граматай садзейнічалі кнігі рэлігійнага характару. Біблія Ф. Скарыны мела не толькі духоўнае, але і вялікае асветніцкае значэнне. У прадмове да яе першадрукар пісаў: "Хочеш ли уметь... грамоту, которая хорошо читать и говорить учит, найдешь в полной Библии Псалтырь, читай ее".

Ф. Скарына для хутчэйшага і лепшага запамінання ілюстравалі загаловныя літары тэкстаў малюнкамі. З тых далёкіх часоў гэта асаблівасць Скарынавых кніг выкарыстоўваецца і зараз у сучасных букварах.

Першую "Азбуку" выпусціў у Львове Іван Фёдаруў у 1574 годзе. Затым у Вільні ў друкарні братаў Л. і К. Мамонічаў выйшла буквар "Начало учениа дитем" (1593) і "Азбука" Л. і С. Зізіянаў (Брацкая друкарня, 1596). У 1618 годзе ў Еўі надрукаваны "Буквар". У 1631г. у Куцеінскай друкарні С. Собалем выдадзены "Буквар", у 1636г. у Магілёўскай брацкай друкарні ў Буйнічах ім жа выдадзены "Буквар". Пазней з'явіўся "Буквар" С. Полацкага (1679).

Як сцвярджаюць вучоныя, з канца XVI да сярэдзіны XVII стагоддзя на Беларусі выйшла 16 буквароў. Пазней, да пач. XX ст., буквары на беларускай мове не выходзілі.

У 1862г. у сувязі з уздымам нацыянальна-вызваленчага руху выйшаў у Варшаве "Лемантар для добрых дзетак католікаў".

У 1906г. у Пецярбургу выдавецкай суполкай "Загляне сонца і ў наша аконца" быў ананісна надрукаваны "Беларускі лемантар, або Першая навука чытання". Складальнікі выпрацавалі уніфікаваныя правілы беларускай арфаграфіі як грамадскаму, так і лацінскаму. З дыдактычнай мэтай выкарыстоўваліся малюнкi. Па сваёй лексіцы буквар быў блізка да жывой народнай мовы.

У 1906г. у Пецярбургу выйшла "Першае чытанне для дзетак беларусаў" Цёткі. У кнізе адсутнічалі далітарны і букварны этапы навучання грамаце.

Ёсць сведчанні, што прыкладна ў 1911г. над беларускім букваром шмат працаваў М. Багдановіч. Рукпіс з каляровымі малюнкамі быў падрыхтаваны, аднак пра яго далейшы лёс нічога невядома.

У паслярэвалюцыйны час існавала мноства беларускіх буквароў для дзяцей і дарослых, паколькі ў рэспубліцы поўным ходам ішла ліквідацыя непісьменнасці.

У 20-я гады дапускалася існаванне буквароў, складзеных на альтэрнатыўнай метадычнай аснове, такіх, як "Беларускі лемантар" С. Некрашэвіча (1922) і "Чырвоная змена: Лемантар" А. Федасенкі (1925).

"Беларускі лемантар" С. Некрашэвіча грунтаваўся на гукавым метады навучання. Парадак знаёмства з гукімі і літарамі абумоўліваўся паступовым нарастаннем цяжкасцей для дзяцей у чытанні і пісьме. Лексіка лемантара даступная для дзяцей гэтага ўзросту і блізкая да жывой народнай мовы. Тут прапановаліся таксама і спецыяльныя практыкаванні для выпрацоўкі навыкаў пісьма.

Буквар Федасенкі "Чырвоная змена" будаваўся ў адпаведнасці з метадам "цэлых слоў". Навучанне грамаце грунтавалася на запамінанні вучнямі цэлых слоў у рукапісных і друкаваных варыянтах без іх складавання і гука-літарнага аналізу.

Заслугоўвае ўвагі славуць заходнебеларускі буквар С. Паўловіча "Першыя зьярнякі" (1936). Гэты буквар прызначаўся для хатняга навучання беларускай мове, друкаваўся лацінкай і кірыліцай.

З 1929г. навучанне грамаце ажыццяўлялася толькі на аснове гукавага аналітыка-сінтэтычнага метаду. У гэты час і да 1969 года ў школах выкарыстоўваўся буквар Н. Сіўко (1929—32 з Л. Лукіной, 1937 з З. Ліхачовай).

Вялікая Айчынная вайна нанесла моцны ўрон асвете. Нямецка-фашысцкія захопнікі знішчылі на Беларусі шмат школ, дзіцячых дамоў і дашкольных устаноў. У пачатку вайны больш за 10 тыс. настаўнікаў і работнікаў сістэмы асветы ўступілі ў Чырвоную Армію, шмат настаўнікаў і вучняў старшых класаў змагаліся ў партызанскіх атрадах, удзельнічалі ў падпольнай барацьбе. У многіх партызанскіх зонах дзейнічалі "лясных" школы. Яны ствараліся ў лясных сямейных лагерах, пры партызанскіх фарміраваннях, у населеных пунктах партызанскіх зон. Часта размяшчаліся ў зямлянках ці проста пад адкрытым небам. У ліку першых пачалі працаваць 13 школ у вёсках Акцябрска-Любанскай партызанскай зоны ў кастрычніку 1942 па ініцыятыве К. Т. Мазурава. Пазней школы працавалі ў Брэсцкай, Вілейскай, Віцебскай, Магілёўскай, Мінскай, Пінскай абласцях. Работа "лясных" школ праходзіла ў цяжкіх умовах: не было

падручнікаў, паперы, наглядных дапаможнікаў, пісьмовых прылад. Настаўнікі па памяці ўзнаўлялі праграмы, складалі буквары, рабілі чарніла. Дзяцей вучылі беларускай і рускай мовам і літаратуры, арыфметыцы, гісторыі, географіі, прыродазнаўству, маляванню, паведамлялі ім пра становішча на франтах і ў саветскім тыле. Пры партызанскім атрадзе імя Калініна Брэсцкай вобласці ў 1944г. школьнікам па заканчэнні вучобы выдалі пасведчанні, надрукаваныя ў партызанскай друкарні.

Але скончылася вайна. Прышло мірнае жыццё. Пачалі адбудоўваць тое, што было знішчана падчас вайны. Адбудоўваліся новыя дамы, новыя школы. З 1969 года пачынае выходзіць "Буквар" А. Клышкі. Ён быў створаны з улікам апошніх дасягненняў псіхалага-педагагічнай навукі. Маючы на ўвазе, што вучыць грамаце неабходна перш за ўсё на аснове вуснай мовы, блізкай дзецям па лексіцы, граматыцы, тэматыцы, у буквары для гэтага прапановаліся разнастайны матэрыялы. Вучні паступова падводзілі да ўсведамлення сказа і слова: сюжэтныя малюнкi суправаджаліся адпаведнымі графічнымі абазначэннямі. Такствы матэрыялы буквара былі ў асноўным аўтарскі. Кніга вылучалася тонкім паэтычным адчуваннем жывой беларускай мовы з яе багатым лексіка-граматычным ладам, экспрэсіяй, разнастайнасцю гульнёвага моўнага матэрыялу (прыказкі, прымаўкі, загадкі, скоргаворкі, рэбусы). Для дзяцей ён стаў сапраўднай энцыклапедыяй прыроды і жыцця.

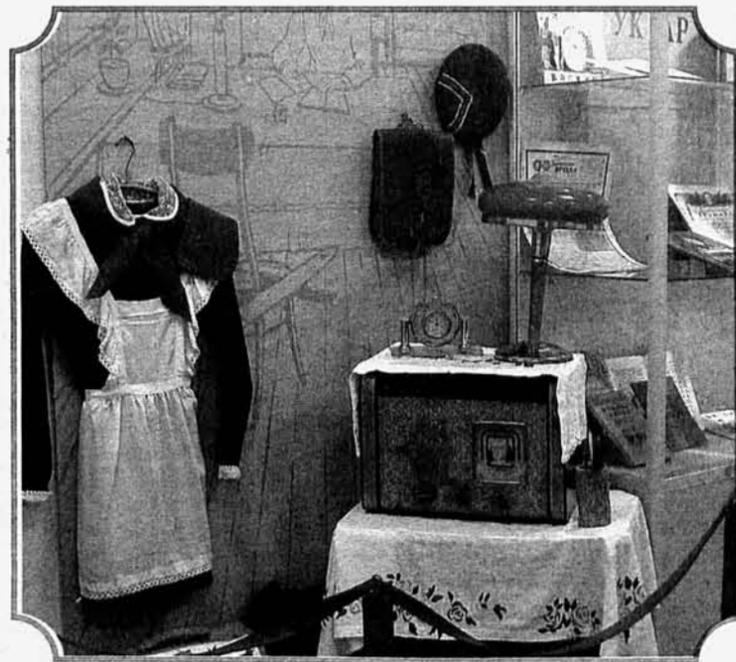
Для падрыхтоўчых класаў у 1983 годзе выйшаў эксперыментальны дапаможнік "АБВ" А. Шанько з традыцыйнымі прынцыпамі навучання чытання. Разам з тым у "АБВ" уводзіліся графічныя мадэлі слоў, стужкі літар для паўтарэння абагульнення вывучанага.

Новы буквар А. Клышкі для шасцігодкаў (1986) змяніў парадак уводжэння гукіў і літар з улікам узроставых асаблівасцей дзяцей, пачаўшы знаёмства з шасцю асноўнымі галоснымі гукімі: а, у, о, і, ы, э і г.д. У яго ўключаны новы дыдактычны матэрыялы, унесены метадычныя змены прыватнага характару. Асноўным прынцыпам, паводле якога рэалізуецца навучанне грамаце, застаўся ранейшы.

На сённяшні дзень існуе шмат альтэрнатыўных падручнікаў для навучання грамаце. Многія пачатковыя навучальныя ўстановы выкарыстоўваюць розныя вучэбныя праграмы.

Аб усім гэтым распавядае выстава "Ад А да Я — з гісторыі буквары", дзе можна ўбачыць кніжныя выданні, шыткі, фотаздымкі, школьныя рэчы розных гадоў, зрабіць вандроўку па лабірынце часу.

Святлана Паўлавіцкая

Так пачынаецца дзённік, які трапіў у мае рукі. Гэты сшытак мог згубіцца, яго маглі знішчыць. Але аўтар дзённіка Мікола Канаш верыў, што калі-небудзь ягоныя думкі, словы будуць вядомыя; і ў тым — жаданне не толькі паказаць жажлівы час рэпрэсій, але і расказаць пра цяжкага чалавека, пазнаёміць нас з асобай, творцы, што, як і аўтар дзённіка, быў рэпрэсаваны па знакамётым "папільчым" артыкуле.

Віталь Губарэвіч; псеўданім — Цешча.

Нарадзіўся ў Наваельні Дзятлаўскага раёна Гродзенскай вобласці ў 1928 годзе. Многае ў яго біяграфіі можна напісаць прыблізна. Вядома такая гісторыя. У школе, дзе вучыўся Губарэвіч, вісеў партрэт І. В. Сталіна. Аднойчы аказалася, што нехта выкапаў на партрэце вочы. Вінаваты быў знойдзены. Ім аказаўся вучань 10 класа вячэрняй школы Віталь Губарэвіч. Магчыма, яшчэ хтосьці. "Праўда, Віталь увесь час сцвярджаў, што не меў ніякага дачынення да гэтай справы", — зазначае М. Канаш. Ды ці было тое на самай справе — невядома. Але разбірацца

вялікай гары, насыпанай з пустых парод, пераважна аргіліту, даламіту, з прымесямі серкі, траплялася там і вуголле — пад уплывам дажджоў і паветра ўсё гэта загаралася само па сабе, пасля чаго заставаўся шлак, які ішоў на будаўніцтва дарог... І вось гэтым шлакам дыхаў Віталь".

Я не хачу, каб над стогамамагілы Вецер пайночны ўзвываў, Каб жа на ложку гэтым нямілым Тут ад сухот паміраў.

"Але колькі было ў яго сілы волі, веры, што ён пойдзе на волю, і тут, у вязніцы, гучала

зваліні недзе да 1956 года, ён меў 5 гадоў рэжыму без правоў. У 1956 годзе было дазволена вярнуцца на радзіму, тады і законную вячэрнюю школу працоўнай моладзі ў Наваельні. Вядома, што граў у паслявокальным духавым аркестры.

Праз колькі часу Віталь паступае ў Ленінградзе ў інстытут, дзе вучыцца на фармацэўта. Да 1967 года ў час вакацыі наезджае на радзіму, падчас сустрэч з Іванам Марозам расказвае пра сваё жыццё ў Ленінградзе, дзе ўвесь вольны час аддае музеям, Эрмітажам.

Пасля заканчэння вучобы працаваў у аптэках у Наваельні, Наваградку, потым загадчыкам аптэкі ў Дварцах (што за 3 км ад Наваельні)... Як сцвярджаюць сведкі, пісаў Віталь лёгка і спрытна. Аказалася, што і пасля вызвалення, і ў гады вучобы ствараліся вершы. Перада мною сшытак вершаў Віталія Губарэвіча, датаваны 1961—1963 г., але туды дапісаны творы ранейшага перыяду: 1949, 1955, 1957, 1959, 1960 гадоў, пэўна, узноўлення па памяці. Тут жа, у сшытку, вытрымкі з цікавых кніг, афарызмы, разважання. Варта дадаць, што Віталь быў адукаваным чалавекам, ён ведаў польскую і нямецкую мовы, а таксама латынь, бо "сыпаў прымаўкамі, як з рогу". Застаўся адзін вучнёўскага памеру сшытак перакладаў гумарэсак з польскай мовы "Ліліны". Такіх сшыткаў было некалькі, бо гэты пазначаны лічбай III. Мяркуюць, што і той сшытак з вершамі, што захаваўся, быў не адзін. Засталася і некалькі кніжак з асабістай бібліятэкі — на рускай, нямецкай і польскай мовах.

У сшытку вершы, прысвячэнні, гэтак жа, як і песні на вядомыя мелодыі, напісаны пераважна па-руску ў гады вучобы. Але ёсць і на беларускай мове. Адзін з вершаў "Пайшоў ты ад нас у краіну спакою..." напісаны ў 1955 годзе і прысвечаны Міколу Граноўскаму (са слоў І. Мароза; дарэчы, з ягонага архіва прадстаўлены і фотаздымкі). Які ўнёсак мог зрабіць у айчынную літаратуру Віталь Губарэвіч, калі б лёс быў больш літасцівы да яго, — невядома. Як невядома, ці пачаў бы наогул пісаць, калі б не гэты несправядлівы прысуд і далёкая, халодная Інта? Але, пэўна, нездарма ў дзённіку М. Канаша з'явіліся такія радкі: "Малайчына, Цешча! Ты будзеш яшчэ жыць! Радзіма пачуе твой голас, твой плач і прытуліцца гарачай шчакой да твайго схуднелага і зімовага твару..."

І зноў уявім: зіма... моцны вецер б'е ў грудзі, а ён, малады паэт, падставіў свой твар ветру, зняў шапку-аблавушку і чытае свае вершы, ад якіх слухачам становіцца "горача і солідка на сэрцы". І на двары 50-я гады XX стагоддзя...

“Мо і я паэтам стаў бы...”

“...Даўно адгрымела кананада вайны, згаслі агні ў печох Майданака, Асвенціма, развееўся дым Хатыні. Шмат чаго аб усім гэтым напісана ў раманах, аповесцях, вершах, паказана ў кінастужках, малюнках, на абелісках. Праходзіць гады, незаўважна падкрадаецца старасць, паволі сіраючы з памяці рысы вязняў часоў сталінскіх рэпрэсій, мала каму вядомых здзекаў, варварства і насілля...”

не стаі, і як вынік — 10 гадоў турмы... Так недзе ў 1946 ці 1947 годзе ён апынуўся ў Інта.

Наш час адкрывае новыя імёны і прозвішчы ў літаратуры, мастацтве, навуцы. Але часцяком сярод іх — адмыслова забытыя імёны. Віталь Губарэвіч не быў пісьменнікам, і невядома, ці былі спробы пярэпадкаў вучобы ў школе. Але, на маю думку, ён стаўся паэтам, пакінуўшы ў спадчыну нешматлікія вершы, якія захаваў і зборог аўтар дзённіка.

Які ж ён — Віталь Губарэвіч, Цешча? Сёння, праз столькі год, ён мне нагадвае чалавека з папотноў мастака Савіцкага, — адзначаў Мікола Канаш пры нашай даўняй сустрэчы, — з ягонай карціны “Вязень № 32815”, толькі ростам крыху меншы і больш сутулы... на лобе з левага боку віхор, зашэрхлы твар ад марозу, з вяснушкамі, і крыху іншая вопратка — гэта салдацкі шынель, абрублены сякерай вышэй калянаў, — такое насілі многія, ды шапка-аблавушка, пашытая з 48 кавалачкаў рознакаляровай тканіны... а на нагах — “капэса”, іх выраблялі самі з гу-

мовых шынаў, па форме падобныя на лапці (так гэты абутак называлі ўкраінцы). І нумар на спіне...”

Страшна верыць ва ўсё гэта, але дзевяццаць разоў зірнуць праўдзе ў вочы, ды не для таго, каб схмянуцца, а каб стаць з непакрытай галавой на хвіліну маўчання перад тымі, хто зведаў “радасць” і горьч станаўлення савецкай улады.

У пакутах нараджаецца чалавек, але з пакутаў часта нараджаецца творца. І там, дзе не было беларускага слова, дзе не было сутыкнення з беларускай нацыянальнай культурай, гартаваўся талент маладога паэта Віталія Губарэвіча... Нехта можа падумаць, што і там былі ўмовы для творчай працы. Такіх умоў не было. “Перш за ўсё давалася два разы на год напісаць ліст, і тое самым блізім людзям. Даваўся канверт і адзін ліст паперы — пішы, але не заклевай, цензура правярыць і адзначыць, што ліст напісаны. Больш паперы не атрымаеш, ды і апоўня было дзе ўзяць. Праўда, некаторым удавалася дастаць газету, дык пісалі на газетах або па вялікім блаце брагі ў

стапоўцы паперу з-пад канцэнтраў. Чарніла рабілі самі: палілі гуму, крыху дабаўлялі ў той парашок цукру — і маеш чарніла, або сваёй крывёй...” Але ж галоўным лістом заставалася памяць. Часам людзі завучвалі вершы і маглі праз мноства год узнавіць іх на паперы.

Сам Віталь не лічыў сябе сапраўдным паэтам. “Ну які я там паэт — Так сабе, пісак...” — сцвярджае ён у адным з вершаў. А далей няўпэнена кажа: “Мо і я паэтам стаў бы...” Вершы Віталія Губарэвіча рознай тэматых, свабодных; калі я, бывала, чытаў, кроў кіпела, сціскаліся кулакі, будзілася вера ў свае сілы, хацелася... ураганам змятаць усё на сваім шляху, будзь сьпым без хлеба, і жыць, жыць і выжыць назло ўсім...” — так пісаў аўтар дзённіка, узгадваючы Інту.

Хварэў Віталь Губарэвіч на сухоты, да таго ж знясілівала цяжкая работа, бо працаваў на тэрыконе — “на

свабода думак, якія немагчыма было выказаць на ўвесь голас; праўда, не заўсёды, бо паўсюль былі “сексоты”, якія за лягчайшую працу, за лішнюю лыжку баланды маглі прадаць цябе. Віталь быў хворы, але працаваў як усе, гэта быў сапраўдны чалавек, ён не шкадаваў сябе, ды і сябры-беларусы былі побач, і як маглі, дапамагалі”.

Уявіце сабе 25-гадовага хлопца. Зіма... Моцны вецер б'е ў грудзі, а ён падставіў свой твар ветру, зняў шапку-аблавушку і чытае свае вершы, ад якіх слухачам робіцца “горача і солідка на сэрцы”. Адзін з вершаў — “Да Л. Г.” — зварот да Ларысы Геніюш, якая знаходзілася ў гэты час на “4-ОЛПЕ”. Па ўсім можна меркаваць, што адна з самых таленавітых паэтак сваёй Бацькаўшчыны была знаёмая з Віталём Губарэвічам. З тых часоў захаваўся і другі верш-зварот — да “сястрыцы дарагой”. Як паведаміў Іван Мікалаевіч Мароз, зямляк і блізкі сябар В. Губарэвіча, які таксама пацярпеў ад рэпрэсій, сястра Віталія жыла ў Вільні.

Вядома, што Віталія Губарэвіча вы-

Да Л. Г.

Зраднілі мяне з Музай не у хаце, —
Прыйшла за краты да мяне яна.
І першы гук мой аб нявольным браце
Ляцеў у свет з турэмнага айна.
Я ліру змайстраваў сваёй рукою,
І струны крыху тойстыя на ёй,
І непрыемна чыць яе парю,
Бо вуха рэжа востры голас мой.
Ды што рабіць — і я спяваў калісьці
Лірычную песню, але гэты спеў
Гучаў у сёлах родных без карысці
І не будзіў майго народу гней.
Прабач мне, самазванаму паэту,
Ў няроўнай вырасшаму барацьбе,

Што пасвячаю табе песню гэту
І што сястрою называю ў ёй цябе.
Ты гамаю акордаў мілагучных
Напоўніла мне сэрца да краёў,
І вобразай так родных, неадлучных
Чарга перад вачыма ўстала зноў.
Я за ліру ўзяўся паміж волі,
І грозная песня загучала мая,
Яна няе братам маім аб волі,
Аб родных, дарагіх краях.
Але не плач у песні гэтай льецца,
Яна гучыць, як атамана кліч,
Пракляццем грозным з сэрца

майго рвецца,
Ўздымая помсты ўсенародных біч.
І пакуль ў маім краі бяздольным
Шчэ не змойг гук роднае мовы,

Буду несці я браццям нявольным
Кастуся Каліноўскага словы.
Ціснуць сэрца тугою жалезнай
Драціны калючыя лапы,
Бо з Радзімы па тундры бязмежнай
Ўсё ідуць і ідуць этапы.
І хоць у сэрцы нашым гнаіцца
Несцярыма балючая рана,
Аднак плакаць не трэба вучыцца,
Не, хайтуры спраўляць яшчэ рана!

Прымі, сястрыца дарагая,
Пук прывітанняў ад мяне
З пайночнага, дзікога краю,
Дзе я тамлюся ў чужыне.
Дзе я, абліты горкім потам,
Чорны ад вуглю і худы,
Пад цяжкім рабаўладца ботам,
Як свечка, таю ад нуды.
Дзе я, не знаючы уцехі,
Чужы і непатрэбны ўсім,
Мару пра бацькаўскія стрэхі,
Аб краю родным, дарагім.
Дзе я ўзрастаў, дзе гадаваўся,
Дзе першы родны гук пачуў,
Шчыра, бязвінна дзе кахайся
І плечы пад ярмом дзе гнуў.
І вось адсюль, праз дрот калючы
Прысягу шлю, сястра, Табе,
Што колькі б вораг нас ні мучыў,
Мы верны будзем барацьбе.
Мы пасвяцілі сябе справе
І крыж свой з гордасцю нясем,
Хоць шляхам гэтым і не к славе,
А к дамавіне сваёй ідзем.
Але не плач, сястра радная,
Бо калі лёс мой ўжо такі,
Што я не ўбачу болей краю,
Бацькаўскай хаткі ля ракі,

І калі тутка, на чужбыне,
Зарыюць костачкі мае,
Дык ведай: справа не загіне,
І будучы ўсе — браты Твае,
Хто можа так, як я, адкрыта,
Паклікаць ворага на бой,
Каб не галодным быць, а сьмым,
Быць вольным, з вольнаю душой.

Падрыхтавала
Вольга МЕШЧАРАКОВА

На здымках: пасля заканчэння ЛХФІ з сястрой Ксеняй. Жнівень 1964 г.; хата ў Наваельні, дзе жыў В. Губарэвіч; Надзея Пятроўна Губарэвіч, якая выхоўвала Віталія Губарэвіча як роднага сына. 1991 г.

Быў светлым і сонечным паэтам

Юрась Свірка... Незабыўны Юрый Мікалаевіч. Ад яго, як ад святання над полем, зыходзіла святло дабрыні, чуласці, памяркоўнасці, лагоды. Калі браць вядомую беларускую талерантнасць, то вось ён, узор яе. Запомняцца не аднаму з нас яго, ужо афарыстычныя, словы: "Перажывай моўчкі..."

Гэтка ж была і яго паэзія, якая не любіла павышанага тону, крыкліваці, а была ціхая і мудрая, як сама "баравіна" (адна з назваў яго кніг). Паэт прысвяціў не адзін твор славытым бягомльскім лясам, сваёй малой радзіме. А ўсёй Беларусі Юрась Свірка пакінуў каля 30 вершаваных зборнікаў. На жаль, творчасць яго не да канца ацэнена. Не рваўся ён і да тых узнагарод, што мелі яго равеснікі, з якімі ён ішоў плячо ў плячо больш за 50 гадоў па творчым шляху.

Мінула 40 дзён, як няма з намі Юрыя Мікалаевіча. Газета "ЛіМ" прысвячае яму старонку памяці. Юрась Свірка аддаў "ЛіМу" каля 25 гадоў жыцця, творчага гарэння. Ён загадваў аддзелам паэзіі і прозы. Праз яго рукі прайшло шмат твораў, як маладых аўтараў, так і сталых, прызнаных. Думаецца, яны не раз яшчэ ўспомняць яго...

Дарагі Юрый Мікалаевіч, ты ў нашых сэрцах — назаўсёды. Хоць душа твая адлятае ад нас незваротна ў Вечнасць.

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

Чую: твая песня льецца
Восенню, як і тады вясной.

Гронкі глогу

Памяці Юрася Свіркі

Ты прасёлачнай ішоў дарогай,
Што пралегла між сівых далін,
І ружовыя тры гронкі глогу
Адрываў для сябра на ўспамін.

У асенняй зашарэлай слоце
Заўважай свайго юнацтва цвет,
Бо не звяў у сумнай адзіноце
Глог,
які ўпрыгожваў белы свет.

Ля дарогі хтось касіў атаву,
І прыгадваў ты адну з замоў:
Думкаю не цеш сябе пра славу,
Калі крочыш ад кагось дамоў...

Нарадзіўся ты ў зялёным траўні,
Пакідай нас восеньскай парой.
Але помніцца мне верш твой ранні,
Што з'явіўся ў свет з тваёй зарой.

Мікола МАЛЯЎКА

Самотны санет

Юрасю Свірку

Нясу за крыжам твой жывы партрэт,
Жалобнай стужкай коса перавіты.
А ты не бачыш нас, журботнай світы,
Нібыта вершы думаеш, паэт.
Уславіў і жыццё, і родны свет,
Пайшоў ад сосен баравых, ад жыта,
Ад свят скупых, ад шэрых будняў быту, —
Ніхто не кіне злога слова ўслед.

З маленства даражыў
зямною прапіскай.
На развітанне не ўсміхнуўся бліжнім,
Сябрам не змог здалёк падаць руку.
Каб зналі, што дыхне магіла склепам,
Мы скінуліся б, дружа, па гадку —
І жыў бы ты яшчэ пад светлым небам.

Там светла душы было,
добра...

Падкралася "ВЕЧНАСЦЬ" —
"НА ПОМНАЙ ВЯРСЦЕ"

Ты ўсім нам пакінуў
"АЎТОГРАФ".

Казімір КАМЕЙША

Развітальнае

Памяці Юрася Свіркі

Мы плылі,
здалёка заплывалі,
Асцярог міналі астраўкі.
Князем цябе некалі празвалі
Тыя жартаўліўцы-дружбакі.
Князь, мой князь,
ты так заплыві далёка.
Стуль жа не вяртаюцца назад.
Захліснула чорная затока
Стомленых вачэй пагляд.

За дрымотнай дымкай ля Бягомля
Адгукнуцца плачам саснякі
Слову,

што зямлі служыла годна,
Ды глядзела
ў неба з-пад рукі.

Князь на вецер словы не кідае
І дружыну
ў крыўду не дае.
Слова князя песняй узлятае,
Князеў меч не плача,
а пье.

Нехте там,
за берагам, чакае,
І цябе не прычакае ён.
І ў радок самотны мой сцякае
Ціхая сляза,
як вечны сон.

Васіль МАКАРЭВІЧ

Вераб'іная ноч

Светлай памяці Юрася Свіркі

Мог шчыраваць
Пяром і тапаром
На дачы,
дзе шалеюць грушы з бэрамі.
А ноччу гнаў цяжкага сна паром
Аж да святання стромістага
Берага.

Калі ён гробя
Цераз пlynь наўскос
Каля парогаў —
дапапных ідалаў —
Паром ягоны ледзь не да нябёс
Крутая хваля,
нібы трэску,
Кідала.

Кіпела вод
Счарнелая ралля,
І ззяла ноч,
сарваўшы ўсе рубільнікі.
А навальніца выла і раўла,
Ды вар'яцела ў залатым
Рабінніку.

Ілья па небе
Мчайся на кані.
Стаяла духата,
нібы ў прылазніку.
І быццам чарапахі, камяні
З гнязда
ў гняздо няспешна
Пералазілі.

На пераправе ліна,
як струна,
І дзень вяшчуе перасмяглай каняю.
Замест парома —
вузкая труна,
І перавозчык
моўкне непрыкаяна.

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005,
Мінск, вул. Захарава, 19, Рэ-
дакцыйна-выдавецкая ўста-
нова "Літаратура і Мастац-
тва";

e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —

www.lim.by

Рэдакцыйна-
выдавецкая ўстанова
«Літаратура
і Мастацтва»

прымае да разгляду:
выдавецкія праекты самай
шырокай тэматыкі;
выканане ўвесь спектр рэдак-
цыйна-выдавецкіх паслуг;
арганізуе рэкламу і прэзента-
цыю выданняў.
Вул. Захарава, 19,
тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570
ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена
на Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

**Мы-
беларусы**

Беларусь мая,
Тэсня мая...

ЧАРНОБЫЛЬСКАЯ
РАНА

1941 1945

**НАША
ПЕРАМОГА**

**ЧЫРВОНАЯ
КНИГА**

Кнігі можна набыць у Рэ-
дакцыйна-выдавецкай устано-
ве "Літаратура і Мастацтва".
Тэлефоны адрэкламарнага маркетын-
гу і рэкламнай дзейнасці:
284-66-71; 284-84-62.

В. Мыслівец, Ю. Свірка, М. Маляўка і К. Камейша

Сам ты на сваёй зямлі прасторы
Адчувай дыханне цеплыні.
Розныя жыцця твайго калёры
Азаралі ранкі, ночы, дні.

Каля Свіслачы — спакойнай рэчкі —
Лісце асыпалі ўжо сады,
І за горадам свае гняздзечкі
Пакідалі спеўныя дразды.

Ты ж бліжэй туліў да свайго сэрца
Чырвань глогу з засені лясной.

Яўген ХВАЛЕЙ

Вечны аўтограф

На маіх паліцах стаіць не адна кніга,
падпісаная рукой незабыўнага Юрася
Свіркі.

Назвы іх — ад роднай зямлі.
Была "БАРАВІНА" ў цябе
ў жыцці —

Жэгота КАСТРАВЕЦ:

"Што ж траціць на тым грамадства, калі кожны прамаўляе так, як адчувае, як перакананы?.. Ці не шляхетней, каб крытык выказаў уласныя думкі, а не гаварыў пра тое, у што сам не верыць?.."

Зося ТЫЧЫНА. "Сны і снабачанні Яна Баршчэўскага" (манаграфія; Мінск, "Беларускі кнігасбор", 2004, рэдактар М.Тычына, 200 а.с., 90 стар.)

Пісаць пра манаграфію, разлічаную на вузкае кола спецыялістаў, справа малаўдзячная і да таго ж небяспечная, бо ў эмацыянальным запале міжволі можна ўблытацца ў прафесійны нерат са сваім дылетанцкім літаратуразнаўчым досведам... Тым больш, што манаграфія аздоблена цэлым сваяцкім падрадам. Вядомы крытык Міхась Тычына з'яўляецца рэдактарам гэтай навуковай працы, а яго не менш вядомая падчарка Ганна Кісліцына — карэктарам. І ў гэтым якраз нічога дрэннага няма. Хутчэй — наадварот: манаграфія набыла пэўную гармонію, знайшоўшы супадзенне паміж сучасным літаратуразнаўчым мысленнем (Тычына М.) і разнаволеным літаратурным стылем (Кісліцына Г.) Гэтым я хачу сказаць, што расшыфроўваючы ды інтэрпрэтуючы "Сны і снабачанні Яна Баршчэўскага" З.Тычына не толькі паглыбляецца ў глеістую гістарычную архівістыку, але і, як рыба з дна,

успывае на паверхню цяперашняга часу, каб хапіць свежага паветра дзеля захавання і прадаўжэння адзінага і паўнакроўнага беларускага літаратурнага працэсу, у адрозненне ад мяне не баючыся патрапіць на іржавы кручок якога-небудзь адэпта ўсходнеславянскай ідэі. Трэба сказаць, што аўтар манаграфіі пералапаціла і асэнсавала даволі-такі шырокі надзел дакументальнай, навуковай і мастацкай (як айчынай, так і замежнай: ад Гамера да Хадановіча) літаратуры. Што падобраны ўражвае і робіць яе працу прыцягальнай і ў нейкім сэнсе актуальнай. Не буду лезці на рэжон і па-дылетанцку ўступіць у палеміку з тымі ці іншымі высновамі З.Тычыны, хіба толькі прызнаюся, што ўласна мне бліжэй думка Р.Падбярэскага, які яшчэ ў 1844 годзе першым зазначыў у польскім друку **беларушчыну** Я.Баршчэўскага:

"Тое, што піша п.Баршчэўскі прозаі, не датычыцца прама ні гісторыі, ні літаратуры, ні мовы Беларусі, але рэчы больш важнай, а менавіта духу і паззіі народа, адкуль выйшлі гісторыя, і літаратура, і мова".

Манаграфія мае, спадзяюся, не толькі практычную аўтарскую мэту, але і спадзеў пашырыць у перспектыве гарызонты сучаснага літаратуразнаўства на некаторыя прыспыняў нацыянальныя рэчы, абуджаючы іх, а разам з імі і культурніцкае грамадства ад адраджэнскай апатыі і задружанага перыяду айчыннага летаргічнага сна...

Цікавая датэль: тое-сёе перачытаючы, я зазірнуў у выходныя дадзеныя кніжкі Яна Барш-

чэўскага "Шляхціц Завальня", выдадзенай выдавецтвам "Мастацкая літаратура" ў 1990 годзе, — і — не паверыце?! — знайшоў, што яе наклад сягаў да 37.200 экзэмпляраў.

Агулам варта зазначыць, што калі сённяшні літаратурны працэс разбіўся на групкі, чым, як мне падаецца, здрабніў агульнае ўражанне пра нацыянальную літаратуру ў асяродку апалітычнай інтэлігенцыі, то беларускае літаратуразнаўства, дзякаваць Богу, за некаторым выключэннем, захавала пэўнае адзінства, — ведамаснае і светапогляднае — як на мінулыя, так і на цяперашнія літаратурныя з'явы (мастацкія і гістарычныя). З'яўленне падобных манаграфій цяпер не рэдкасць. І гэта сведчанне таго, што неўзабаве можа быць разганданы і ператлумачаны не толькі "Сон сенатара" сучаснага класіка з Наваградчыны, але і "Сны імператара" нашага магчымага будучага класіка з Палаччыны...

А на языкі ў мяне чамусьці ўсё круціцца васьм гэтае прарочае выказанне Р.Падбярэскага: "...здараюцца эпохі, калі кніжкі з'яўляюцца толькі самым слабым адлюстраваннем грамадскай думкі. Гісторыя захавала не адзін успамін пра гэта. Літаратура на Беларусі пачынае быць мілай забавай абодвух полаў — гэта ўжо немалы поступ! Гэтая забава, робячыся ўсё больш паўсюднай, з часам ад твораў лёгкіх, выключна белетрыстычных, пярэйдзе да больш сур'ёзных, і разумовыя заняткі ператворыцца ў надзённы хлеб".

Дай-то Божа.

Валеры КУХАРЧУК. "Снежаныскі гром" (вершы; Брэст, "Выдавецтва Акадэмія", 2004, рэдактары А.Каско і А.Крэйдзіч, 100 экз., 75 стар.)

Мне ўжо не раз і не два казалі ў пракуранных літаратурных закутках, каб я так іранічна не кампраметаваў беларускую літаратуру і паззію ў прыватнасці. Маўляў, з мовай у нас і без таго "справы швах", чыгачы засталіся па пальцах лічаныя, а ты яшчэ і дыскрэдытуеш кожны маламальскі ямбічны голас. Асабліва заступаліся за верхаскладальнікаў з правінцыі: яны ж там "апошні аплот" беларушчыны... Адным словам, нарэшце спраўджваюцца-такі спадзевы Н.Гілевіча, які марыў (інтэр'ю, часопіс "Крыніца"), каб у Саюзе пісьменнікаў было да 1000 чалавек. Чым больш беларускамоўных літаратараў, тым мацней нацыянальная ідэя ў дзяржаве. Цяпер колькасць членаў пісьменніцкага Саюза расце з катастрофічнай прагрэсіяй (нават без уліку сяброў іншых літсуполак). І што?! Родная мова выйшла хача б за межы Дома літаратара ці ўжо і там шукае пяты вугал?.. Мастацкая літаратура на ўздыме і выходзіць гэтакі ж тыражамі, як колісь пры 250 сябрах пісьменніцкай арганізацыі!..

Ці справа не ў арыфметыцы? (Чытай заключную цытацыю з Р.Падбярэскага папярэдняга тэксту "Легілазацы".)

Няма нічога найпрасцей, чым скрыўдзіць чулага паэта. Жыццё яму спачатку лжэ, пасля наўкол бубніць пра гэта.

Так піша В.Кухарчук з Іванава. Зборнік яго напоўнены *словамі-статыстамі*, якія намагаюцца адлюстравачь прахытае аўтарам. З тых слоў можна сабраць шмат прыкладаў літаратурнай слепаты і аўтарскай глухаты, але там-сям можна адшукаць і дабротныя строфы, як васьм гэтая:

Імжыстыя, нячыстыя дажджы.
І не відаць, калі яны закончацца.
Па ржышчы незавораным імчыць дажджоў варажых стомлена конніца.
Ёсць пэўны настрой і адпаведная музыка. Але як адносіцца чытану да гэтых радкоў В.Кухарчука:
Руды ад прымаразка кот упарта выпінае хвост.
Кагосьці кліча на пагост.
А там капаць...
Прымерзлая папата.
Які тут падтэкст мае быць закапаным, фіг яго ведае... Альбо:
Прыпішыце мне, доктар, ляркства ад нуды і ад скрухі зямной.
І зціпу наліце напарстак,
каб нямы прытупіўся мой боль.
Баюся, што пасля зтылу ўсю нуду і скруху паэта, насамрэч, даведзеца выносіць на пагост — і рыдлёўкай-такі капаць даведзеца...

Ці не адчуваеце вы, шануюныя, як у сучасным літаратурным працэсе — чым далей, тым больш адкрыта і агрэсіўна — вядзецца работа па нівеліроўцы вершаў і паззіі ў сьведомасці яшчэ нявольных і без таго нешматлікіх чытачоў?! Пачытайце (пагартайце хоць бы) бясконцыя нарыфманавана-нарэзаныя зборнічкі-брашуры і важкія томкі (накладам ад 100 да 300 асобнікаў) сталічных і правінцыйных аўтараў. Пасля бліжэйшага знаёмства з пераважнай большасцю іх чытач пачынае касавурыцца і на ўсякую іншую кніжку, пераўнючы як на "ворага народа"... Прафанацыя паззіі, на жаль, бяследна не праходзіць. І напраўду, прачытаўшы гэты верш В.Кухарчука:

Тваё імя —
Наташа...
Такое ціхае,
як ноч.
Гэта пад яго
лагодны шэпт
я заўсёды засынаю —
"...ша".
І толькі "Ната..." —
крык адзінокай тушкі,
разбуджанай цемнатою —
ці не загорне, пазяхнуўшы, наступным разам пачынаючы прыліхніць краснага пісьменства і кніжку самога Максіма Багдановіча з яго непараўнальнай "Веранікай"? Хто ведае...

Таму заклікаю: ахоўвайце і беражыце Пазтаў. Іх так мала. Сёння яны — тая выпадковая рэдкасць, якую трэба заносіць у "Чырвоную кнігу" чалавечай Прыроды.

Васіль ТКАЧОЎ. "Незвычайны дыктант" (апаваданні для маладшага школьнага ўзросту; Мінск, "Мастацкая літаратура", 2004, рэдактар С.Фядотава, мастак Л.Сытанка, 2000 экз., 47 стар.)

Распаўнелы ад гумару і прымарнобыльскіх харчоў гамяльчанін В.Ткачоў хваравіта і манатонна гудзеў на калідорнай холдынгаўскай канапе: "Во, выдалі кніжку маю ў "мастацкай", кніжкам і й разлічыліся... Гэта ў іх дзіцячым гумарам называецца..."

прастадушнай стылістыкі мемуарнай прозы Івана Шамякіна.

Нават тут, у кароткіх дзіцячых аповедах, Васіль ні на ёту не адыходзіць ад праўдзівых рэалій паўсядзённага жыцця — не хлусіць і не будзе паветраных замкаў, каб не падаваць маленькім чытачам дурнога прыкладу. Аднак аўтар падчас забывае, што чалавечы свет трымаецца не на абсалютных дабры і праўдзе, а на іх пастаянным змаганні з паўсюднымі хлуснёй і злом. Таму, скажам, чытаючы аповед "Гаспадар" міжволі і сам надзімаешся, як пусты мыльны пухір, Васілёвым паляшучым гумарам. Сюжэт — прасцей не бывае. Бацька, калгасны інжынер, прывёз Топіка ў горад пагасцяваць у дзядулі і бабулі. Аднак праз пэўны час (нагуляўшыся ў парку на атракцыёнах і налізаўшыся марозіва!) хлопчы раптам "насупіўся, аж слязінкі на вачах выкругліліся."

— Што з табой, унучак?
Топік захліпаў. Потым загарыў, выціраючы далонькай слязы:

— А як жа там... дома? Ці пакармілі карову? Ці далі трусам бракоў? І сабака Жук, можа, галодны? А хто курэй з градак прагоніць? Я ж тут...

Дзядуля з бабуляй ледзьве супакоілі ўнука. А назаўтра ён зноў захліпаў. Дзядуля

нічога не сказаў, толькі ўздыхнуў і адвёз Топіка ў вёску, да бацькоў.

— Гаспадару вам прывёз, — сказаў ён, пасміхаючыся ў вусы. — Прымайце!"

У гэтым увесь Васіль Ткачоў. Яго ўжо не выправіш. Не зробіш ні лепшым, ні горшым. Са станоўчымі героямі яго твораў можна смела будаваць светлую будучыню. Не важна нават якую — сацыялістычную, камуністычную ці капіталістычную... Шчырыя, простадушныя працаголікі запатрабаваны ўсякай сістэмай і любой эпохай. На іх па сутнасці жыццё на свеце й трымаецца... Праўда, да пары да часу.

О, гэты час!
Калі Васіль адыходзіў, я ўбачыў яго са спіны. Невысокі грузны чалавек нёс пры сабе чорны кейс, набіты ўласнаручна напісанымі кніжкам. Калі ён змяшаўся з людскім натоўпам, мне раптам захацелася, каб той кейс нечакана раскрыўся і да ног занураных жыццём людзей выпырхнулі старонкі іх дзіцячага незваротнага часу... Але адразу супакоіўся, бо сам бачыў, як Васіль надзейна замыкаў той імпарты кейс на мудронны кодавы замок. Такі не адкрыецца. Не. Гэта толькі колішнія савецкія дыпламаты маглі самаадвольна адкрывацца ў любы час і ў любым месцы. Асабліва туга набітыя казкамі тадышняга жыцця...

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі — 284-79-65
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паззіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і верстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2454
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісанні ў друк
13.10.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1513

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12